

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ
Кафедра декоративно-прикладного мистецтва та дизайну

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри

_____Хомякова А.П.
« ___ » _____ 2023 р

Реєстраційний № _____
« ___ » _____ 2023 р.

ФОРМУВАННЯ ГРАФІЧНИХ УМІНЬ
У ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ МОНОТИПІ МАЙБУТНІМИ
ВЧИТЕЛЯМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Кваліфікаційна робота
студента групи ОМм-22
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 014.12 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)

Горбатенка Максима
Костянтиновича

Керівник: доц., к.пед.н.
Ейвас Лариса Феліксівна

Оцінка:

Національна шкала

Шкала ECTS ___ Кількість балів

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії: _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Горбатенко Максим Костянтинович, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав і не одержував недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

М.К. Горбатенко

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК МОНОТИПІЇ ЯК ВИДУ СТАНКОВОЇ ГРАФІКИ	8
1.1. Основні терміни та поняття дослідження.....	8
1.2. Різновиди монотипії, технологія та засоби створення образів.....	17
1.3.Сучасна монотипія через призму персональних досягнень митців України та світу.....	22
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. ВИКОНАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ – СТВОРЕННЯ МОНОТИПІЇ	29
2.1. Виникнення ідеї та формування творчого задуму монотипії.....	29
2.2. Закони композиції та засоби композиційної виразності: застосування у створенні монотипії.....	32
2.3. Методика практичного виконання монотипії в матеріалі.....	35
Висновки до розділу 2.....	37
РОЗДІЛ 3. ДИДАКТИЧНИЙ ВПЛИВ МОНОТИПІЇ НА РОЗВИТОК ГРАФІЧНИХ ВМІНЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	40
3.1. Стан дослідження проблеми у науково-педагогічній та методичній літературі.....	40
3.2. Організація роботи з освоєння навичок монотипії на заняттях з дисципліни «Художньо-прикладна графіка».....	46
Висновки до розділу 3.....	52
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	56
ДОДАТКИ	64

ВСТУП

Станкова графіка, як різновид графіки володіє самостійним характером (не тиражується) й не є такою відомою, як живопис, проте вона приховує безліч можливостей та потребує подальшого дослідження та висвітлення. До творів, що володіють ознаками станкової графіки належать гравюра, офорт на мідній пластині, літографія на камені, ксилографія на деревині, ліногравюра, монотипія та ін. Виразними засобами, які застосовуються у створенні станкової графіки виступають лінія, силует, тон, світлотінь, даючи початок відповідним підходам до створення графіки.

Історична спадщина станкової графіки, незмінна актуальність її мистецького та дидактичного впливу свідчать про те, що цей різновид графіки потребує на увагу науковців та митців. Станкова графіка допомагає зберегти мистецькі традиції та відкриває нові технічні можливості для сучасних художників, майбутніх художників-педагогів, вчителів образотворчого мистецтва, керівників гуртків, оскільки відкрита для творчих експериментів. Станкова графіка привертає увагу до можливостей професійно опанувати графічні вміння та навички а також розширити межі свого творчого вираження.

Імена видатних художників, таких як Альбрехт Дюрер, Леонардо да Вінчі і Едгар Дега, відомі своїм внеском у різноманітність технік станкової графіки. Альбрехт Дюрер розвивав гравюру, використовуючи акватинту для створення деталізованих робіт. Леонардо да Вінчі майстерно володів пером і тушшю, створюючи нариси та малюнки. Едгар Дега спеціалізувався на літографії та монотипії в пошуках нових методів в графіці.

Розвиток графіки в історичній площині через персоналії українських митців привертає наукову увагу таких майстрів як: Василь Кричевський, Олена Кульчицька, Софія Налепінська-Бойчук, Анаталій Базилевич, Георгій Якутович та інші.

В дослідженнях мистецтвознавців таких як Рудольф Менкицький, Петро Маркович, Едуард Балула, Зигмунт (Оскар) Бірер, Анеля Менкес станкова графіка розглядається через її більш вузьку творчу спеціалізацію – монотипію. Методичні та образотворчі аспекти монотипії, її види досліджуються Гнатюк М.В., Дубовик К.Ю., Афанасьєва В. Ю. Питання дидактичного впливу монотипії на розвиток графічних вмінь майбутніх художників-педагогів, вчителів образотворчого мистецтва та можливості використання монотипії в освітньому процесі закладів вищої освіти висвітлюють Гнатюк М.В., Дубовик К. Ю., Лісовська Т. А.

Монотипія, одна з технік станкової графіки, відкриває можливості для розвитку графічних навичок та творчості з використанням доступних матеріалів, таких як акварель або гуаш. Вона дозволяє створювати унікальні роботи, експериментуючи з традиційними технічними прийомами та засобами виразності. Монотипія демонструє той факт, що кожна людина може творити мистецтво, і це не так складно, як може здатися, але для досягнення майстерності у володінні цією технікою необхідно сформувати стійкі вміння та навички.

У монотипії, навіть досвідчені майстри ніколи не можуть передбачити кінцевий результат, що завжди стимулює творчий процес на продовження спроб. Монотипія здатна ефективно сприяти розвитку графічних вмінь саме завдяки простоті самої техніки та технології створення малюнку, що дозволяє опанувати її на будь-якому етапі освоєння образотворчості, ефективно відкрити свій творчий потенціал. Отже, розкриття потенціалу різновиду станкової графіки – монотипії та визначенні її місця як дидактичного засобу підготовки майбутнього художника-педагога складає **актуальність дослідження.**

Мета дослідження: розкрити потенціал станкової графіки через аналіз її історії та сучасного стану, визначити її дидактичну роль і місце в освітньому процесі підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.

Відповідно до мети визначені такі **завдання** дослідження:

1. З'ясувати розвиток монотипії як виду станкової графіки в історичному та теоретичному аспектах, актуалізувати основні терміни та поняття дослідження.
2. Дослідити художньо-стилістичні та технологічні особливості монотипії, застосування засобів композиційної виразності для створення образів способом монотипії.
3. Виконати практичну частину кваліфікаційної роботи – створити серію графічних аркушів в техніці монотипії на тему «Війна: моя рефлексія».
4. З'ясувати особливості дидактичного впливу монотипії на розвиток графічних вмінь майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.
5. Надати методичні рекомендації щодо формування графічних вмінь студентів на заняттях з дисципліни «Художньо-прикладна графіка» засобами освоєння монотипії.

Об'єкт дослідження: монотипія як вид станкової графіки.

Предметом дослідження: формування графічних умінь засобами монотипії в процесі підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва

Методи дослідження: *теоретичні методи* – аналіз філософських, мистецтвознавчих, дидактичних, методичних джерел з теми дослідження. Композиційний аналіз творів видатних художників станкової графіки минулого та стилістичний аналіз графіки митців сучасності. Систематизація та узагальнення теоретичного масиву інформації задля підготовки висновків; *практичні методи* – творчі методи виконання практичної частини кваліфікаційної роботи – серії графічних аркушів в техніці монотипії на тему «Війна: моя рефлексія» (композиційні пошуки, метод ескізів, метод тонового розбору, пошуки образного вирішення).

Практичне значення: полягає у можливості використання результатів кваліфікаційної роботи в освітньому процесі вищої школи.

Структура дослідження: робота складається зі вступу, трьох розділів,

висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури, з **63** позицій. Загальний обсяг роботи складає 85 сторінок, з яких основний зміст викладено на 55 сторінках й доповнено додатками, розміщеними на **21** сторінках.

РОЗДІЛ 1

РОЗВИТОК МОНОТИПІЇ ЯК ВИДУ СТАНКОВОЇ ГРАФІКИ

1.1. Основні терміни та поняття дослідження

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує термін **(графіка)** як: «Вид образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є малюнок, виконаний на папері, тканині і т. ін. олівцем, пером, пензлем, вуглиною або відтиснутий на папері зі спеціально підготовленої форми; твори цього мистецтва» [4].

Графіка як різновид мистецтва бере свій початок ще за часів первісного суспільства, проявляючись на скельних зображеннях тварин, малюнках на кістках і скелях, у письменах древніх цивілізацій на папірусах та у вазописі, приймаючи інший вигляд у країнах сходу доби середньовіччя, де розвивалася каліграфія та орнамент, створювалися роботи пензлем і тушшю на шовку та папері. Вже у Європі починаючи з епохи Відродження, графіка досягає високого розвитку у вигляді гравюри, а у ХХ столітті стає складовою частиною мистецтва, зазнавши перетворення, видозмінення через художні течії того часу.

Свій вагомий внесок у розвиток графіки зробили знамениті художники, великі майстри своєї справи, такі як М. Шонгауер, Ж. Калло, Рембрандт, Ф. Гойя, Леонардо да Вінчі, Б. Мікеланджело, Рафаель, П. Рубенс, Д. Веласкес, Г. Доре, А. Матісс, П. Пікассо, С. Далі та багато інших (Рис. А.1.1 – А.1.6.). В Україні історія мистецтва графіки сягає мініатюри часів Київської Русі, а згодом розвивалася у вигляді книжкової мініатюри та гравюри в рукописних книгах, іконах-гравюрах. І пройшовши цей довгий шлях, графіка не втрачає актуальності, і досі є важливою частиною нашого сучасного світу, адже вражає своєю своєрідністю та використовується не тільки у мистецтві, а й у багатьох інших галузях [1;14]

Графіка допомагає візуалізувати ідеї, передати інформацію та надає

можливість виразити свої бачення та почуття й розкрити творчий потенціал через образотворчі засоби (лінія, пляма, світлотінь), застосовуючи контрасти між чорним і білим, штрихи та приділяючи менше уваги кольору. Водночас графічні твори можуть бути як монохромними, так і поліхромними. У цьому не останню роль відіграє розмаїття матеріалів, враховуючи як поверхню для нанесення зображення, так і різні інструменти якими це здійснюється. Не слід забувати й про техніки, що застосовуються згідно з ідеєю та задумом твору, що надають художникам можливість розробляти унікальні інтерпретації об'єктів та створювати неповторні роботи різного стилю і характеру, від реалістичних до абстрактних, які відіграють важливу роль у світі мистецтва і візуальної культури.

Графіку прийнято поділяти на різні категорії в залежності від її функцій на:

- Станкову графіку, твори якої мають незалежне значення, і яка включає у себе станковий малюнок (портрети, пейзажі, натюрморти і т. д.), естамп (гравюри) та акварель.
- Книжкову графіку, яка характеризується створенням ілюстрацій, віньєток, заставок, літер, обкладинок, суперобкладинок, форзаців, малюнків шрифту, видавничого знаку та загального оформлення книг.
- Журнальну і газетну графіку спрямовану на оформлення та створення друкованих видань, включаючи карикатури та ілюстрації.
- Прикладну і промислову графіку, яка орієнтована на практичне використання в побуті, включаючи художнє оформлення поштових марок, грошових знаків, буклетів, рекламних матеріалів, фірмових логотипів, товарних ярликів, етикеток, упаковок та вивісок.
- Графіку письма, що охоплює епіграф, мистецтво шрифту та каліграфію. Плакати, які є найбільш масовим видом графічного мистецтва і використовуються, як засіб наочної інформації, реклами та інструктажу, а також політичної агітації.

– Комп'ютерну графіку, яка використовує комп'ютери та спеціальне програмне забезпечення для створення, редагування та обробки зображень, а також для оцифрування візуальної інформації з реального світу [50].

Для нашого кваліфікаційного дослідження особливий інтерес викликає саме **станкова графіка** — один з проявів графіки, що характеризується самостійним художнім значенням творів, які не пов'язані з літературним текстом або практичними цілями використання, порівняно з іншими категоріями графічного мистецтва. Свою назву отримав через те, що його твори створюються на спеціальних верстатах, таких як мольберти, преси та офортні верстати. Цій галузі притаманно розмаїття тематики і використання різних образотворчих засобів і методів, завдяки яким митці можуть створювати не тільки окремі одиничні твори, й цілі серії, об'єднаних не лише спільною ідеєю, але й художніми техніками, прийоми виконання, які допоможуть розкрити обрану тему з різних боків [15].

Прихильники традицій станкової графіки продовжують розвивати цей вид мистецтва. Сучасні художники відкривають для себе та для світу нові авторські техніки та можливості друку. Вони експериментують з різними матеріалами, створюють унікальні та інноваційні способи виразності, що додають свіжості та сучасного погляду на станкову графіку. Інтернет та соціальні мережі надають їм платформу для спільного обміну ідеями та роботами, дозволяючи спільноті художників з усього світу відкривати нові перспективи для цього мистецького напрямку.

До станкової графіки відносяться різні види, такі як:

– Станковий малюнок, який відтворює традиційні жанри образотворчого мистецтва, такі як портрет, пейзаж, натюрморт, побутовий жанр і багато інших.

– Естамп, що виготовляється з авторської друкованої форми і включає в себе різні гравюри, такі як ксилографія, офорт, літографія, ліногравюра, монотипія та інші.

– Акварель, яка займає перехідне положення між графікою і живописом і виконується за допомогою акварельних фарб.

Розглянемо більш детально **естамп**. Словник української мови дає таке визначення: «Відбиток на папері, рідше на шовку та інших матеріалах якого-небудь зображення, зробленого самим художником або майстром-гравером. Художник робить зображення на дереві, металі або камінні і робить з них відбиток на папері. Кожний такий відбиток вважається оригіналом і називається естампом» [47].

Як вже було зазначено, естамп є одним з видів станкової графіки, що представляє собою твори друкованої графіки і включає в себе широкий спектр художніх практик, в яких створення зображень відбувається за допомогою друкарських форм, нанесених на папір або інші матеріали. Ці відбитки можуть бути унікальними художніми творами, які віддзеркалюють індивідуальний підхід та майстерність художника завдяки своїм особливостям та характеристикам, включаючи різні рівні деталізації, тонові переходи, текстури і виразність ліній, що відкривають безмежні можливості у творчому процесі. Сам термін «*estampe*», що з французької дослівно перекладається як «відбиток, штамп» і доволі точно описує суть цього виду мистецтва, був введений у ХІХ столітті, хоча техніка, яку він позначає, існувала вже задовго до його виникнення [12].

Також слід відзначити, що естамп поділяють на чотири види, а саме:

Високий друк — ключова особливість цього виду друку полягає в специфічній конфігурації елементів форми: пробільна поверхня розташована нижче за друкуючу і не має контакту з папером. Митці, такі як П. Пікассо, У. Блейк, Е. Кортес, А. Ботельйо (Рис. А. 1.7.), використовували ліногравюру та ксилографію в техніці високого друку.

Глибокий друк — це різновид друку, при якому друкуючі елементи малюнка розташовані нижче пробільних. Утворюються пазухи, які затримують фарбу, утворюючи рельєфні елементи при висиханні. Митці, які працювали в цій техніці, включають П. Р. Сміта, Дж. Уокера та В. Гріна, а також Ж. Б. Лепренса, Франциско Гойю, А. Дюрера та Д. Хопфера (Рис. А.1.1., А.1.4., А.1.8.).

Плоский друк — при цьому виді друку пробільні та друкуючі елементи розташовуються в одній площині. Лінії зображення виникають за рахунок різниці фізико-хімічних властивостей різних шарів. Митці, такі як У. Блейк, Е. Дега, К. Піссаро, П. Гоген, А. Матісс, М. Врубель, М. Шагал, Ф. Гойя, П. Бонінгтон, Т. Жеріко та О. Раффе (Рис. А.1.3., А.1.9.), використовували монотипію, літографію та хромолітографію.

Трафаретний друк — це вид друку, де друкована форма нагадує трафарет. Через осередки трафарету фарба продавлюється за допомогою ракеля. Відомі майстри цієї техніки - Е. Уорхол, М. Дюшан, Р. Гамільтон, Р. Ліхтенштейн (Рис. А.1.10, А.1.11.) [55].

В контексті ознайомлення з загальними положеннями про види розглянемо їх більш детально. Високий друк характеризується тим, що для нього використовуються форми, де елементи, які мають з'явитися на папері, виготовляються піднятими вище, тоді як ті, що не повинні бути на відбитку, залишаються опущеними чи заглибленими. Через зручність процесу та легкість створення друкованих форм, він став найбільш популярним. Основною перевагою цього виду друку є чіткість літер, рівномірність ліній і якість відбитків. Включає у себе такі техніки естампу як ксилографія, ліногравюра і гравюра на картоні.

Плоский друк вирізняється тим, що всі елементи, незалежно від того, чи вони призначені для друку, чи ні, розташовані на одному рівні площини. До нього входять літографія та усі її різновиди і монотипії.

Глибокий друк використовує метод, при якому друковані елементи

виготовляються глибше, ніж пробільні частини, які відповідно розташовані вище. Створюється відчуття опуклості і рельєфності на папері, яке можна відчутти при дотику. Часто цей метод використовується при друкуванні грошей, цінних паперів і бланків для запобігання підробки. До нього відносять офорт, різцеву гравюру, мецо-тинто, пунктир, суху голку, акватинта, резерваж, лавіс, м'який лак, олівцеву манеру.

Трафаретний друк – спосіб друку, при якому фарба передається на поверхню через друкуючі елементи трафарету, під впливом тиску, завдяки руху друкарського ракеля. Прийнято вважати, що цей вид друку є одним з найбільш стародавніх, але сучасної форми набув лише приблизно півстоліття тому. Прикладом серед технік естампу є шовкографія [42].

Варто згадати, що цей вид станкової графіки налічує багато різних методів й технік, за допомогою яких він може бути створений, а вони у свою чергу мають характерні особливості та специфіку виконання й роботи з ними, що варто охарактеризувати у нашому дослідженні [26].

Гравюра передбачає можливість створення відбитків різними видами друкованих форм, яких існує безліч технік: ксилографія, ліногравюра, гравюра на картоні, офорт, різцева гравюра, мецо-тинто, пунктир, суха голка, акватинта, резерваж, лавіс, м'який лак, олівцева манера [17].

Ксилографія, дереворит – гравюра, малюнок якої робиться на дереві, вирізається за допомогою різців різних форм та розмірів, а потім ця дошка вкривається фарбою і за допомогою неї робиться відбиток на папері.

Шовкографія, сериграфія – це вид художнього друку, де використовується трафаретна форма, що створюється на основі шовкової сітки, натягнутої на раму та непроникного для фарб матеріалу, що закриває зони без малюнка.

Різцева гравюра, різець – вид гравюри, що вважається найдавнішим, і відтиск якої робиться з металевої пластини за допомогою різців-штихелів різних перетинів, зрізів і форм, а для найтонших ліній використовують голки

(Рис. А.1.8.).

Офорт (також називають травленим штрихом, класичним офортом та чистим офортом) – вид гравюри, зображення якої робиться за допомогою відбитку з металевій пластині, що попередньо протравлюється кислототривким ґрунтом та азотною кислотою [6].

Пунктир – вид офорта, який створюється шляхом ударів молоточком по пунсонам, гострим сталевим штифтам на друкованій формі. Сильні удари формують темні ділянки, слабкі - світлі. Для створення зернистої текстури використовують матуари і матировки, або тонування, також цей ефект можна отримати за допомогою травлення. Колірний пунктир добре передає нюанси акварельного або пастельного малюнка (Рис. А.1.12.).

Суха голка – вид офорта, який вирізняється тим, що відбиток робиться завдяки створення прорізних штрихів голкою металу та прокату його з фарбою через офортний верстат, без використання травлення (Рис. А.1.13.).

Монотипія – вид графіки, що передбачає створення унікального і неповторного твору нанесенням малюнку фарбами на гладку поверхню і подальший його відтиск на папері (Рис. А.1.3.).

Мецо-тинто – вид офорта, який створюється на зернистій металевій пластині, методом випрасовування та вискоблювання світлих ділянок, створюючи градацію відтінків, світлотіней, багатство тону та контрастів, чим і відрізняються від схематичних гравюр (Рис. А.1.14.).

Акватинта – вид офорта, який використовує кислототривку смоли та азотну кислоту для створення тонових переходів і тонкого рельєфу на металевій пластині, з утворенням плям та м'яких тонових переходів, схожих на акварельну техніку.

Лавіс – різновид акватинти, де зображення створюється за допомогою голкового офорта, а через травлення кислотою досягають отримання тональності. Нагадує акварель, але має більшу м'якість і розмитість обрисів (Рис. А.1.15.).

Резерваж - вид офорта, у якому малюнок наноситься пером або пензлем з чорнилами, гуашшю чи тушшю з цукром на металеву поверхню, яку потім обробляють кислотою, щоб створити гравюру, схожу на начерк пером або малюнок пензлем (Рис. А.1.16.).

Олівцева манера – включає в себе вмiле використання тонких ліній, м'якість та плавні переходи між відтінками, що додає образам натуральність та виразність. Художники, використовуючи олівцеву техніку, можуть створювати деталізовані контури та виражати свою творчу індивідуальність через тонкі нюанси та шарм олівцевого рисунку, а лінії після травлення підсилюються іншими інструментами, як штихель, голка і рулетка, прямо на друкованій формі. Іноді травлення і ґрунт не застосовуються (Рис. А.1.5.).

М'який лак – вид офорта, в якому спочатку на друковану форму наноситься кислототривкий шар м'якого лаку, накладається тонкий папір, на якому створюється малюнок олівцем. А потім папір, який прилипає до м'якого лаку знімається, оголюючи метал на друкованій формі, його опускають в азотну кислоту, і далі виконується відбиток на папері за допомогою офортного верстата (Рис. А.1.17.).

Ліногравюра – вид гравюри, зображення якої отримують за допомогою відтиску на папері прорізаного різцями різної величини листа лінолеуму (Рис. А.1.18.).

Гравюра на картоні – гравюра, що використовує прорізання картону різної щільності або аплікацію на ньому для створення з нього відбитків зображення (Рис. А.1.19.).

Літографія, автолітографія – спосіб друку, що використовує протравлення літографського каменю задля подальшого виконання відбитку з нього (Рис. А.1.20.).

Хромолітографія – вид кольорової літографії, що використовує окреме каміння для кожного кольору, згодом алюмінієві та сталеві пластини прийшли на заміну літографському каменю (Рис. А.1.21.) [11;23;29;30;38;39;47;48;55].

Звісно, що всі ці види естампу можуть бути поєднані між собою та іншими різними техніками та матеріалами для досягнення бажаних художніх ефектів, що у свою чергу відкриває художникам велике поле для експериментів та дозволяє створювати неповторні та виразні графічні твори.

Важливо зазначити, що незважаючи на те, що більшість технік передбачає можливість друку великої кількості робіт, висока художня цінність відмінно виконаних малюнків залишається незмінною. Це було продемонстровано на прикладі цінних творів великих художників від італійського Відродження і бароко до сучасних майстрів, серед них Леонардо да Вінчі, Боттічеллі, Рафаель, Мікеланджело, Босх, Грюневальд, Рембрандт, Едуар Мане, Роден та київський графік Сергій Конончук.

З розглянутих вище технік більш за все нас у дослідженні цікавить саме **монотипія**. В Енциклопедії Сучасної України можна знайти таку дефініцію: «(від моно... і франц. *ture*, від грец. *τύρος* – відбиток, форма, зразок) – різновид естампної графічної техніки створення художніх відбитків, що поєднує елементи живопису та естампа» [35].

Як ми вже з'ясували монотипія є одною з особливих, цікавих та витончених технік станкової графіки, що вирізняється серед інших своєю унікальністю та неповторністю. Адже з однієї друкарської форми відтиском можна створити тільки один єдиний у своєму роді відбиток і повторити його неможливо. Але також це надає художнику можливість творити унікальні і несподівані ефекти, експериментувати та залишає багато місця для творчості.

Варто зауважити, що ця техніка має глибокі коріння в історії мистецтва, у XVII сторіччі італієць Джованні Бенедетто Кастільйоне винайшов процес створення монотипії, у XVIII ст. англійським художником Вільямом Блейком була створена інша її техніка, XIX ст. характеризується творчістю таких художників, як Едгар Дега, Каміль Піссарро, Поль Гоген та Пауль Клее, XX ст. подарувало хвилю популярності цій техніці [33].

1.2. Різновиди монотипії, технологія та засоби створення образів

Як уже згадувалося, монотипія – вид образотворчого мистецтва та одна з технік станкової графіки, яка базується на принципі створення лише одного відбитка з друкарської форми. Вона відрізняється від інших графічних технік тим, що кожен отриманий відбиток є унікальним, оскільки після друку форму зазвичай не можна використовувати повторно для створення ідентичних відбитків. Монотипія дозволяє художникові виразити свою творчу ідею із великою ступенем експресії та індивідуальності через відтворення побаченого образу на плоскій поверхні.

Джованні Бенедетто Кастільоне (1609-1664) є видатним італійським художником та гравером, відомим своєю майстерністю в створенні замальовок. Його внесок у світ мистецтва включає винайдення та розвиток техніки монотипії (Рис. А.1.22). Цей процес був ініційований Кастільоне приблизно у 1640-ті роки, коли він систематично експериментував та вдосконалював монотипію. Початкові спроби Кастільоне включали створення простих кольорових розтяжок від чорного до білого кольорів. Це становило перший крок у розвитку монотипії як мистецької техніки. Під час своїх досліджень Кастільоне знаходив нові підходи та прийоми, що сприяли подальшому розвитку монотипії. Його роботи з монотипії вважаються надзвичайно цінними, і приблизно двадцять таких робіт збереглися до наших днів. Однією з найвідоміших монотипій Кастільоне є «Створення Адама», яка вважається екземпляром перших спроб в цій техніці. Ця робота є важливим символом розвитку монотипії та стала невід’ємною частиною її історії. Внесок Кастільоне в розвиток монотипії надзвичайно вагомий та залишається об’єктом вивчення та вдосконалення цієї техніки в сучасному мистецтві [9].

Враховуючи, що саме такий різновид графіки як монотипія привернула нашу увагу та склала проблему дослідження, варто розглянути техніки монотипії та технологію її створення з практичної точки зору. Але перед тим, як перейти до розкриття конкретної методики та технологій, важливо

встановити загальну класифікацію різновидів монотипії, щоб зрозуміти, які можливості вона пропонує та як вона допомагає митцям втілювати свої творчі задуми.

Основна технологія монотипії включає нанесення фарби або туші на підготовлену поверхню, зазвичай скляну або металеву плиту. Потім ця фарба або туш передається на папір або інший матеріал під впливом тиску, що створюється ручним або механічним методом. Особливість монотипії полягає в тому, що художник має обмежений час для створення відбитку, оскільки після одного друку форма зазвичай вже не містить достатньо фарби для створення подальших копій.

Монотипія може включати в себе різноманітні техніки та методи, такі як класична монотипія, де фарба або туш розмазується на плиті, а потім передається на папір, або кольорова монотипія, де використовуються різні кольори для створення багатокольорових відбитків. Деякі художники також додають об'єкти або матеріали до друкарської форми, що дозволяє створювати текстурні та рельєфні ефекти у своїх роботах. Цей вид станкової графіки являє собою важливою технікою в сучасному образотворчому мистецтві, оскільки вона дозволяє художникам виразити свою творчу ідею та відчуття унікальним способом. Вона поєднує в собі елементи ручної роботи та технічної вправності, надаючи можливість створити відмінні, емоційно насичені та експресивні твори мистецтва.

Різновиди монотипії представляють собою різні підходи та техніки використання цієї графічної методики в образотворчому мистецтві. Вони можуть включати:

1. Класична монотипія: Цей вид монотипії полягає в тому, що художник розмазує фарбу або туш на підготовленій поверхні, яка зазвичай буває скляною або металевою плитою. Потім він використовує різні інструменти, наприклад, пензлі, пальці або тканину, для створення образу, наносячи штрихи та лінії. Після цього папір накладається на підготовлену плиту, і під дією тиску

відбувається друкування відбитку. Оскільки фарба або туш розмазується на плиті, кожен відбиток стає унікальним (Рис. А.1.23.).

2. Кольорова монотипія: Ця техніка монотипії передбачає використання різних кольорів фарби або туші для створення багатокольорових відбитків. Художник може наносити кольори окремо або змішувати їх безпосередньо на плиті. Кольорова монотипія дозволяє створювати роботи з багатогранними та насиченими кольорами, додаючи виразність та живописність до графічних композицій (Рис. А.1.24.).

3. Монотипія з використанням об'єктів: У цій формі монотипії художник може включати об'єкти або матеріали на друкарську плиту перед створенням відбитку. Це можуть бути різні текстурні матеріали, такі як тканини, рослинні елементи або нитки, або об'єкти, які залишають відбиток на папері, наприклад, листя, металеві прутки чи монети. Використання об'єктів додає текстурну та рельєфну складову до монотипії, створюючи цікаві та нетрадиційні ефекти в образі (Рис. А.1.25.).

4. Рельєфна монотипія: Цей різновид монотипії включає в себе створення відбитків з використанням текстурних елементів, які можуть бути накладені на друкарську поверхню. Художник може використовувати матеріали, такі як тканини, папір-маше, або спеціальні текстурні фарби, щоб створити рельєфну структуру. Коли папір накладається на підготовлену поверхню і піддається друку, відбиток захоплює текстурні деталі, створюючи враження об'єму та глибини у графічному зображенні (Рис. А.1.26.).

5. Переносна монотипія: Ця техніка монотипії передбачає створення відбитків на нестандартних поверхнях, таких як тканина, дерево, або інші матеріали, які можуть бути подальше використані як художні роботи або предмети декору. Художник наносить фарбу на підготовлену поверхню і використовує її для створення графічного зображення. Такі відбитки можуть використовуватися для створення текстильних виробів, декоративних панно, або навіть меблів, розширюючи можливості монотипії в мистецтві і дизайні

(Рис. А.1.27.) [5].

Кожен з цих різновидів монотипії дозволяє художникам використовувати різні техніки та матеріали для створення унікальних графічних творів. Різноманітність монотипії надає можливість художникам виразити свою креативність та експериментувати з різними художніми підходами.

Серед безлічі різновидів монотипії, які існують в сучасному образотворчому мистецтві, обрано деякі, які вирізняються своєю доступністю та відносною простотою використання, зокрема для навчання в учбових закладах. Цей вибір обумовлений бажанням створити навчальний процес, який би був зрозумілим та захоплюючим для учнів, не заважаючи їм відчувати складність виконання творчих завдань. Такий підхід сприяє розвитку творчості та уяви учнів.

Один з різновидів монотипії, який розглядається у цьому дослідженні, – це класична монотипія. Ця техніка полягає в створенні відбитку з різноманітних об'єктів та елементів, що залишають на папері чіткий слід. Класична монотипія дозволяє використовувати різні матеріали, такі як акрилові чи олійні фарби, і створює унікальну можливість для виразного вираження ідей художника.

Існує ще безліч інших різновидів монотипії, але цей дослід обмежений обраною тематикою з метою надання учням можливості ознайомитися з техніками, які є достатньо доступними та цікавими для навчання в шкільних та університетських програмах [8].

Засоби створення образів у монотипії є важливою частиною цієї художньої техніки і визначають характер та виразність роботи. Основні засоби та методи створення образів у монотипії включають фарби, папір, пластину або поверхню, різні інструменти, шаблони, маски, техніку трансферу, легкість і воду. Фарби є ключовим засобом у монотипії, де використовуються різні види, такі як акрилові, олійні або водяні фарби, впливаючи на кольорову

палітру та характер відбитку. Основою для монотипії служить папір, при цьому тип паперу визначає різкість ліній та текстурні ефекти. Пластина або поверхня, на якій створюється малюнок, зазвичай виготовлена з пластику або скла. Для створення образів можна використовувати різні інструменти, такі як пензлі, валики, листя, тканини, губки тощо, для нанесення фарб та створення текстурних та лінійних ефектів. Використання шаблонів дозволяє створювати регулярні малюнки або розсіювати фарбу для візуальних ефектів. Маски, вирізані з паперу, захищають деякі частини пластини від фарби, створюючи контраст та виділяючи деталі образу. Техніка трансферу дозволяє переносити відбиток з пластини на папір чи інший матеріал, ретельно розгладжуючи їх разом. Додавання води чи інших розчинників фарб може створювати різноманітні ефекти, такі як створення плям що забирають фарбу або імітація ефекту травлення.

Використання цих засобів дозволяє художникам створювати різноманітні та цікаві образи у монотипії, розкриваючи безмежні можливості для творчості та експериментів.

Засоби виразності в монотипії можна розглядати також через базові елементи графіки, такі як точка, лінія та пляма. Ці елементи графіки мають важливе значення в створенні образів у монотипії, а також в інших образотворчих мистецтвах. Розглянемо, як відомі митці використовували ці елементи для підкреслення передачі ідеї в своїх роботах.

1. Точка: Точка в монотипії може бути використана для створення окремих акцентів або деталей в образі. Відомий французький митець Едгар Дега використовував точку для підкреслення деталей у своїх гравюрах та монотипіях, особливо в портретах. Він наносив точкові штрихи, які додавали виразності і витонченості його роботам.

2. Лінія: Лінія в монотипії може бути виразною та динамічною. Наприклад, французький художник Каміль Піссарро використовував лінії для передачі руху та динаміки у своїх монотипіях пейзажів. Лінії можуть також

використовуватися для контурів об'єктів та створення текстур у монотипіях.

3. Пляма: Пляма є одним із найважливіших елементів у монотипії. Вона може бути великою або невеликою, яскравою або приглушеною. Фарби, які залишають плями на пластині, можуть бути розплесканими, розтягнутими або контрольованими. Відомий американський художник Гленн Браун використовував плями, щоб створити абстрактні образи, які передавали почуття та емоції [20].

Загальний підхід використання цих базових елементів полягає в їх комбінуванні та експериментах. Художники в монотипії можуть наносити фарби точками і лініями, створюючи різноманітні текстурні і композиційні рішення. Використовуючи точки, лінії та плями, митці можуть підкреслити свої творчі ідеї і створити унікальні образи, що виражають їхні почуття, емоції та концепції в мистецтві.

1.3 Сучасна монотипія через призму персональних досягнень митців України та світу

Монотипія стала важливим засобом виразу для сучасних художників та графіків, які прагнуть об'єднати професійну майстерність і творчий підхід. Вона використовується як самостійний мистецький жанр, так і як частина більших художніх проєктів, є засобом творчого виразу, який поєднує в собі виразність ручної роботи та можливість експерименту з фактурами й кольорами. Вона дозволяє художникам створювати графічні роботи, виходячи за межі традиційних технік.

Монотипія також відзначається відкритістю до інтердисциплінарних експериментів, де художники можуть поєднувати її з іншими мистецькими техніками та матеріалами. Вона завжди знаходить своє місце в сучасному художньому діалозі та сприяє появі нових виразних засобів та інновацій у мистецтві. Ця техніка відкриває можливості самовираження та сприяє розширенню художнього горизонту. Монотипію використовують не лише

художники, які спеціалізуються на станковій графіці, але й представники інших мистецьких галузей, оскільки вона дозволяє створювати виразні графічні роботи без потреби в складних навичках чи дорогому обладнанні [49].

Техніка монотипії залишається актуальною і сьогодні, оскільки не вимагає великої підготовки чи спеціалізованих навичок для першої спроби. Вона доступна як для початківців, так і для професіоналів, і завжди відкриває нові горизонти для кожного, хто вирішив випробувати себе у світі мистецтва.

Монотипія в творах художників ХХ ст. – це шлях до індивідуального виразу та важливий інструмент у світі мистецтва. Розглянемо сучасних українських митців в техніці монотипія та їх персональні досягнення в цій галузі.

Степан Карпюк це молодий український художник, який здобув популярність у галузі графіки, а саме акварель. Яка стала для нього своєрідним експериментальним полем. Під час підготовки фарб для акварельного рисунку він натрапив на техніку монотипії, що спонукала його до творчого дослідження. У своїй творчості в техніці монотипія, Степан Карпюк відобразив відомі образи пейзажів, дерев локацій, які мають багату історичну спадщину та знайдуть відгук в серці кожного українця. Монотипія дозволила йому створити новий підхід для відтворення цих образів та експериментувати з новими засобами виразності. Він продемонстрував, як монотипія змінює та розкриває глибини й можливості його творчості, додавши новий технічний підхід до його мистецького виразу. Такий перехід від акварелі до монотипії показує важливість експерименту в мистецтві та потенціал монотипії для розширення художнього виразу . Степан Карпюк є яскравим прикладом художника, який знайшов в монотипії новий засіб для розвитку свого творчого шляху та подолання творчих викликів (Рис. А.1.29) [18].

Володимир Чуприна є видатним митцем з значущою біографією та великим кількістю виставок, які охоплюють як територію України, так і поза її межами. Його художня діяльність спрямована на розкриття краси і глибини

природи через жанри натюрморту та пейзажу. Володимир Григорович Чуприна обрав для своєї творчості змішану техніку, яка включає в себе елементи монотипії та інших матеріалів. Його творчість характеризується складністю, глибиною та деталізацією. Ці характеристики досягаються завдяки постійним творчим експериментам митця. Використовуючи різні текстурні інструменти та предмети, В.Г. Чуприна створює нові засоби виразності, які гармонійно вписуються у загальну композицію його робіт. Такий підхід дозволяє митцю виражати свою унікальну творчу ідентичність та підкреслювати важливість дослідження різних аспектів природи через мистецтво. Володимир Григорович Чуприна збагачує світ мистецтва своєю неповторною методикою та високим мистецьким майстерством, розкриваючи красу природи в її вишуканих деталях (Рис. А.1.28.) [51].

Важливим є міжнародний вплив монотипії на розвиток сучасного мистецтва. Монотипія стала активним учасником мистецьких виставок та заходів, виходячи за межі окремих країн і об'єднуючи творців з усього світу. Виставки, присвячені мистецькій техніці монотипії, створюють унікальну можливість для глядачів ознайомитися з шедеврами як видатних старих майстрів, так і сучасних митців, які тільки починають свій творчий шлях. Сучасні музеї надають можливість розглянути майстерні твори мистецтва, зокрема видатного Едгара Дега, чий роботи неодноразово прикрашали стіни відомого Музею сучасного мистецтва МОМА в Нью-Йорку [58].

З одного боку, експозиції пропонують унікальну можливість зануритися у світ талантів минулого, де переважають класичні та визнані шедеври. З іншого боку, вони прокладають шлях для знайомства із сучасним підходом до мистецтва монотипії. Можна відвідати виставки, щоб розглянути, як сучасні художники переосмислюють техніку монотипії в своїх власних творах, надаючи їй новий життєвий спалах і інтерпретацію. До прикладу виставкова зала в Цюріху дає змогу глядачам познайомитися з сучасними митцями [60].

Такі виставки допомагають розширити світогляд та підкреслюють

важливість мистецтва у всіх його проявах, від класики минулого до сміливого експерименту сьогодення. Мистецькі об'єднання та групи, спеціалізовані на монотипії, активно співпрацюють на міжнародному рівні. Це сприяє обміну ідеями та методами між художниками різних країн, а також створює сприятливу підґрунтя для розвитку нових креативних напрямків у мистецтві. Освіта відіграє важливу роль у поширенні монотипії за межами України. Вона включена до навчальних програм багатьох мистецьких установ, що дозволяє молодим художникам вивчати цю техніку та розвивати свої творчі здібності. Монотипія стала доступною для всіх, незалежно від рівня навчання чи професійного досвіду. Завдяки своїй багатогранній історії та потенціалу для творчого розвитку, монотипія стала важливою складовою сучасного мистецтва. Вона не лише зберігає свою актуальність у мистецькому світі, але й надає можливість митцям подолати старі межі і розширити горизонти своєї творчості. Монотипія – це не просто техніка, це інструмент самовиразу та творчого розвитку, що об'єднує митців світу і надихає їх на нові досягнення в сучасному мистецтві. Такий постійний пошук нових ідей та підходів робить монотипію динамічною та стимулюючою галуззю мистецтва.

Глобальна мережа та соціальні мережі відіграють важливу роль у поширенні монотипії. Художники з різних країн можуть легко спілкуватися, ділитися своїми творами та ідеями. Це зміцнює світову спільноту митців, які зацікавлені в монотипії. Художники світу через свої роботи, виражаючи актуальні теми та концепції, розповсюджують свої мистецькі знахідки та прийоми.

Так Карин Деймонд є відомою майстринею, яка спеціалізується на створенні деталізованих пейзажів Південної Африки. Висока ступінь деталізації у її роботах перетворює спосіб сприйняття цієї техніки та наводить на думку, що це може бути щось більше, ніж звичайна монотипія. Майстриня докладно вивчає свою роботу, досягаючи такого рівня витонченості, що подекуди важко впізнати техніку монотипії. Враховуючи, що монотипія є

формою мистецтва, де кожний екземпляр роботи є унікальним і не піддається корекції, майстриня вмiло зафіксує момент пейзажу, відтворюючи його у всій неповторності. Це дозволяє їй відтворити унікальність та непередбачуваність моментів, які можуть бути втрачені або забуті. Роботи Карин Деймонд вражають своєю майстерністю та вмінням зафіксувати красу та неповторність природи Південної Африки (Рис. А.1.32.) [57].

Інший художник — Кольберт Машиле відомий використанням техніки монотипії з метою створення ефектів сну у своїх творах. Його творчість відзначається виконанням розмитих портретів та туманних спогадів з дитинства, які стали важливими проявами в мистецтві. Монотипія для Машиле виявилася не лише мистецькою технікою, але і засобом психотерапії, дозволяючи переосмислити та пережити складні миті дитинства. Такі твори, які візуально легкі, водночас мають складний ментальний зміст, відображаються у їхніх відтисках та формах. Роботи Машиле стають вагомим внеском у сучасне мистецтво і назавжди залишають слід у художньому світі (Рис. А.1.31.) [56].

Марія Мараїс — майстриня, яка вдається до техніки монотипії з метою відобразити відстань і простір. В її творіннях відображені стежки та дороги, які ведуть до дому і залишаються у її пам'яті. Спогади в майстрині не завжди чіткі, інколи розмиті, і саме це Марія демонструє своєму глядачеві. Знайомство з монотипією відкрило перед нею новий творчий шлях та дало змогу переосмислити своє минуле як художниці. Марія є прикладом того, як техніка монотипії завдяки своїй простоті та можливостям для багатогранних експериментів може відкривати нові творчі горизонти для митців (Рис. А.1.30.) [59].

Висновки до розділу 1

В розділі було проведено дослідження різновидів монотипії, зокрема класичної, кольорової, монотипії з використанням об'єктів та рельєфної монотипії. Важливість цього аспекту полягає в розкритті унікальних особливостей кожного виду та їх впливу на мистецьке вираження.

Дослідження засобів створення образів монотипії, таких як фарба, папір, інструменти та фактурні елементи, виявило, що їх комбінація та експерименти призводять до виникнення нових цікавих та індивідуальних підходів. Експерименти з цими засобами дозволяють митцям виражати свої ідеї та сприйняття світу унікальним способом.

Засоби графічної виразності, такі як точка, лінія та пляма, були детально проаналізовані у контексті монотипії. В цьому розділі досліджено, як ці елементи співпрацюють із загальною композицією та додають виразності твору. Важливою частиною дослідження було визначення, як елементи графічної виразності сприяють створенню цікавих підходів у монотипії.

У зв'язку із зміною часу, техніка монотипії постійно доповнюється та еволюціонує. Імена таких видатних митців, як Джованні Бенедетто Кастільоне, який винайшов техніку монотипії, Едгара Дега, Каміля Пісарро та Гленна Брауна, стали неодмінною частиною обговорення, дозволяючи розглядати, як вони використовували засоби графічної виразності у своїх роботах.

Українські митці, такі як Степан Карпюк та Володимир Чуприна та інші, представляють сучасний погляд на монотипію, і їхні роботи були об'єктом дослідження у даному розділі. Їх творчість інспірує та розкриває нові перспективи для використання цієї техніки.

Важливе значення для дослідження мають імена Кольберта Машиле та Марії Мараїз, зарубіжних митців, що використовують монотипію для вираження своїх внутрішніх переживань. На їх роботах виражений внутрішній емоційний стан, переживання, ці підходи були взяті за основу для створення

практичної частини кваліфікаційної роботи.

У цьому розділі було визначено та проаналізовано різновиди монотипії, досліджено засоби створення образів, розглянуто засоби графічної виразності та вивчено внески видатних митців у розвиток цієї техніки. Дослідження техніки монотипії визначає її важливість для подальших творчих експериментів, виконання практичної роботи та впровадження цієї техніки в учбовий процес. Результати аналізу демонструють, що монотипія стає універсальним засобом для вираження художніх ідей, необхідним як для митців, так і для освітніх закладів. Вона дозволяє перейти за межі мовно-культурних обмежень та стає доступною формою виразу для творчих індивідів незалежно від їхнього походження.

Дослідження вказує на те, що монотипія відкриває нові горизонти для художнього творчості, сприяє експериментам з виразом і створює можливості для творення унікальних художніх робіт. Отримані знання відображають важливість цієї техніки для сучасного мистецтва, а також підтримують її впровадження в навчальний процес. Монотипія стає ефективним інструментом для вивчення та розвитку художнього мистецтва, відбиваючи сучасні тенденції та сприяючи формуванню нових методів викладання.

РОЗДІЛ 2

ВИКОНАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ – СТВОРЕННЯ МОНОТИПІЇ

2.1. Виникнення ідеї та формування творчого задуму монотипії

Протягом усієї історії мистецтва перед митцем поставало питання відображення сучасності й висвітленні актуальних проблем у мистецькій формі – від музики, хореографії до образотворчого мистецтва. Сьогодні весь світ став свідком розв'язання найпотужнішої війни в Європі з часів другої світової. Військова агресія росії проти незалежної України змінила світогляд тисяч художників. Багато сучасних українських митців у своєму мистецтві висвітлюють події сучасності, реагують на них. У своїх роботах Микита Цой, Сана Шакхмурадова, Карина Синиця, Данило Мовчан (Рис. А.1.33– А.1.36) та інші сучасні українські митці та майстрині працюють на тему війни в графічному матеріалі. Відомі українські митці 19 століття, такі як Олександр Мурашко, Федір Кричевський, Петро Левченко, Михайло Жук (Рис. А. 1.37 – А.1.40.) та інші передавали у своїх творах мужність та незламність українського народу. Мені як митцю й свідку цієї жахливої війни та боротьби наших воїнів за Свободу й Незалежність не має змоги бути осторонь. В своїй кваліфікаційній роботі, рефлексуючи на події сьогодення, ми намагалися передати сум і журбу яка нависла над українським народом. Тяжкі кровопролитні битви, в яких наші мужні воїни боронять Україну стали основою для зображення в моїх творах.

Війна це завжди червоно-чорні кольори, це завжди біль і страждання. Стан коли все навколо завмирає й перестає існувати таким як всі звикли його бачити. Земля переміщується з металом, дерева з квітучих та зелених перетворюються на попіл та бруски. Будівлі нагадують гранітні гори без жодного натяку на те, що колись в них кипіло життя. Небо затягує чорними хмарами, а в повітрі запах горілої людської плоті та пороху переважає над

киснем. Це стан коли все навколо втрачає свої звичні контури, це стан коли все настільки перемішується, що неможливо й вгадати — яким місце бойових зіткнень було в мирний час. Знайомі пейзажі перетворюються на беззмістовні чорні смуги, силуети споруд віддалено нагадують неправильні геометричні фігури. Все навколо деформовано. Навряд чи картина війни буде схожа на яскраві колоритні полотна митців Михайло Демцю чи Олекса Близнюка. Скоріше це схоже на полотна Марка Ротко чи абстрактні картини Василя Кандинського, Казимира Малевича. Складно стверджувати, що в зображенні війни є канонічність, скоріше за все це особиста рефлексія митця та його внутрішні переживання.

Серія з 5-ти робіт зображає пейзажі війни в абстрактності, в яких кожен побачить свій біль та переживання. Техніка монотипії через відсутність можливості передбачити фінальний результат – найбільш доречно в передачі таких тем. Засобами графічної виразності, а саме точкою, лінією та плямою зображено абстрактний сюжет який набуває нового змісту в залежності від того хто дивиться на відбиток. Точки стали слідами від куль та уламків, лінії – кордонами бойових зіткнень, а плями тим, що лишилося від недавно мирного життя. Абстрактна, на перший погляд картина набула більш глибокого сенсу ніж силуетно впізнавані зображення. Анігіляція всього живого та бездуховного перетворила все в однорідну субстанцію, в якій складно вгадати чи побачити щось конкретне. Війна це завжди хаос та смерть, після якої нічого не залишається, тільки пам'ять та згадки, які неначе сни не досягнути та не зобразити.

Монотипія, як графічна форма виразності в образотворчому мистецтві, дозволяє художникові виразити сутність війни через взаємодію кольорів та форм. У контексті сучасних подій, де кожна краплина кольору та кожна форма мають своє власне значення, червоно-чорні тони стають ключовим елементом в передачі драматизму та напруженості. Червоний колір, насамперед, може значити кров, що проливається під час воєнних конфліктів. Він стає символом

жертвності та втрати, нагадуючи глядачеві про реальність болю та страждань, що супроводжують війну. У взаємодії з чорним, цей колір утілює темряву, нестабільність та невизначеність, які характеризують період конфлікту. Чорний колір в монотипії виступає як символ темряви, що охоплює сучасні події. Він підкреслює важливість невизначеності та неспокою, які властиві періоду воєнного конфлікту. Чорна темрява також може втілювати певний вид загадковості та загострення емоційного напруження.

Взаємодія кольорів та форм у монотипії створює унікальну гармонію, яка відображає драматизм сучасних подій. Сполучення червоно-чорних тонів та відмінностей у формах передає конфлікт із його внутрішньою напруженістю та непередбачуваністю.

У світлі тривалого конфлікту художник виступає як особливий свідок, занурений у події та переживання, які визначають життя сучасного суспільства. Його роль у висвітленні та аналізі цього тривалого конфлікту вкрай важлива, оскільки через мистецтво він має можливість висловити не лише факти, але й власні емоції та ставлення до того, що відбувається. Монотипія, як виразний засіб в образотворчому мистецтві, стає невимовним свідком несправедливості та людського страждання.

Кольори та форми, використані у техніці, стають не просто елементами композиції, але й мовою, яка розповідає про глибокі шари болю, втрат та боротьби. Художник, як творець, несе відповідальність за те, щоб висловити та відтворити трагічні реалії конфлікту через свій творчий вираз. Монотипія, з її непередбачуваністю дозволяє створити не лише картину подій, але й зробити це так, щоб кожен відбиток став своєрідним слідом на шляху до розуміння та співпереживання.

Таким чином, монотипія, застосована у відтворенні стану військового конфлікту, виявляється не тільки засобом візуального виразу, але й свідком того, що відбувається. Вона стає інструментом, який дозволяє висловити внутрішні переживання, зробити певний внесок у висвітлення непростих

реалій сучасності, а також здатним розбудити у глядача власні роздуми і почуття стосовно цієї страшної війни.

2.2. Закони композиції та засоби композиційної виразності: застосування у створенні монотипії

Монотипія, як одна із технік образотворчого мистецтва, має своє особливе місце у сучасному художньому світі, вона взаємодіє з різними стилістичними течіями та напрямками в мистецтві, від абстракціонізму до реалізму. Застосовуючи різноманітні матеріали та техніки, художники можуть створювати роботи, що вражають своєю оригінальністю та виразністю. Монотипія також відзначається своєю експериментальністю. Художники можуть поєднувати різні техніки та матеріали, створюючи неочікувані твори мистецтва. Це робить монотипію важливим інструментом для тих, хто прагне розширити межі своєї творчості та подавати новий погляд на традиційні мистецькі засоби. У сучасному образотворчому мистецтві монотипія стає платформою для вираження ідей, емоцій та креативних концепцій. Її важливість полягає в тому, що вона сприяє розширенню художнього виразу, надаючи художникам можливість долучити особистий погляд до світу мистецтва в такий творчий спосіб.

Композиція у графіці є ключовим аспектом, що визначає виразність та вплив мистецтва на сприйняття глядача. Засоби графічної виразності, такі як лінія, колір, форма та формат, текстура, тон та півтон, простір, ритм, акцент грають велику роль у створенні образів, які створюють більш сильне враження для глядача. Засоби графічної виразності в техніці монотипії можуть бути використані для створення вражаючих та ефективних зображень. Розглянемо кожний засіб більш розгорнуто:

Лінія – в монотипії можуть бути експресивними, динамічними та різноманітними. Тонкі лінії можуть створювати деталі, водночас як товсті, енергійні лінії додають виразності. Лінії можуть слугувати для визначення

контурів об'єктів та створення текстур.

Колір – в монотипії може бути досягнутий шляхом використання фарб, але обмежений тонкою шаруватістю матеріалів. Різні тони та відтінки можуть викликати різні емоції. Колір може слугувати для визначення світлотіні та створення глибини та окремих акцентів.

Форма та формат – в монотипії форма об'єктів може бути створена через комбінацію ліній та контурів. Вибір формату картини також важливий, оскільки він визначає структуру та взаємовідносини об'єктів на площині.

Текстура – в монотипії визначається типом матеріалу та його структурою. Використання текстур може додати багатство та відчуття доторку і тиску в зображення. Текстурні контрасти можуть створювати цікаві візуальні ефекти.

Тон та півтон – в монотипії тон та півтон визначають обсяг, тінь та освітлення об'єктів. Використання світлого та темного контрасту може визначати форму та глибину. Градація тонів може допомагати створити плавні переходи.

Простір – в монотипії може бути реалізований через розташування об'єктів, перспективу та розмір. Збалансоване розташування елементів може створювати відчуття глибини та простору.

Ритм – в монотипії може бути досягнутий через повторення ліній, форм або текстур. Ритмічні композиції можуть надавати картині динаміку та внутрішню гармонію.

Акцент – у монотипії може бути створений за допомогою контрасту ліній, кольорів чи текстур. Акцентні елементи привертають увагу та можуть слугувати для підсилення головної ідеї чи об'єкта.

В монотипії, як техніці, що поєднує випадковість та творчий підхід, засоби графічної виразності відіграють важливу роль у створенні художнього твору. Лінії, колір, форма, текстура, тон та інші елементи взаємодіють, щоб сформувати унікальні композиції. Комбінування цих засобів дозволяє

художнику експериментувати та досягати нових композиційних прийомів.

Вивчення впливу ліній та кольору в монотипії розкриває широкий спектр можливостей для створення виразних творів, зокрема в контексті їх взаємодії та впливу на емоційний вимір. Ці засоби виразності дозволяють художнику ефективно використовувати їхню мову для створення вражаючих та унікальних результатів.

Лінії в монотипії, подібно до музики, можуть створювати ритм та рух в творі, а також визначати його емоційні аспекти. Плавні лінії можуть створити атмосферу спокою та гармонії, надаючи твору м'якість та витонченість. З іншого боку, динамічні лінії, які перетинаються та взаємодіють, можуть додати енергії та напруги, надаючи твору виразний імпульс.

Колір у монотипії виникає випадково через змішування різних матеріалів, що сприяє створенню несподіваних та унікальних ефектів. Цей процес, що ґрунтується на непередбачуваності монотипії, може породжувати цікаві кольорові рішення, які важко передбачити, але вони надають твору своєрідний характер та виразність.

Важливим аспектом є той факт, що монотипія є імпульсивною технікою, тому кінцевий результат може виникнути випадково. Це відкриває можливості для формування композиційних елементів твору несподівано та експериментально. Використання такого підходу призводить до створення цікавих композиційних рішень, які можуть бути складними для планування, але водночас стають рушіями та основою твору.

Важливість комбінування засобів виразності, таких як текстура, тон, ритм та акценти, виявляється в унікальності та глибині художньої картини. Використання фактурних предметів може додати цікаві відбитки та текстури, поглиблюючи враження від твору. Наприклад, при взаємодії текстури та тону, фактурні предмети можуть відтворювати різні відтінки світла та тіні, створюючи збалансований графічний образ. Віддзеркалення та взаємодія з фактурами в текстурі може допомагати створювати ритм у композиції. У

монотипії, фактурність предметів може бути використана для створення повторюваних, ритмічних мотивів, що додає динамічності та виразності твору. Акценти, які можуть бути створені за допомогою контрасту у текстурі чи тоні, служать центральними точками уваги, направляючи погляд глядача. Вони можуть підкреслити важливі частини та деталі твору, створюючи важливі точки фокусу.

Уміле використання цих засобів графічної виразності в монотипії дозволяє досягти не лише зовнішньої привабливості, але й глибини та складності твору. Відчуття свободи та творчого експерименту підкреслюють унікальність цієї техніки та роблять її однією з найцікавіших для художників.

2.3. Методика практичного виконання монотипії в матеріалі

Першим етапом при виконанні серії робіт «Війна: моя рефлексія» було створення пробних відтисків в яких з'ясувалися наочно проблеми композиції, питання розташування силуетів, та роль образів в зображувані пейзажу війни. Створення пробних відбитків також допомогло узгодити серію саме з п'яти робіт, а лаконічність та ємність кожного твору розміром 15см*15см набуває більшої глибини в експозиції з декількох робіт. Друк більше 30 пробних робіт надав можливість бачити в роботах не тільки впізнавані зрозумілі образи й контури (Рис. Б. 1.1. – Б.1.4.), але й випадковість та силуетність, саме так в роботі «Янгол над горизонтом» (Рис. Б.2.7.) ледве видимі силуети янголів були покладені в основу створення серії робіт. Також слід зазначити, що підготовка у вигляді пробних відтисків нараховувала багато експериментів з кольором, використовуваними інструментами для створення монотипії та пробних варіантів використання фактури та текстури різних предметів. Такі пробні роботи (Рис. Б.2.5. – Б.2.6.) показали нагальність введення кольору, а саме червоного. Таким чином багата база з експериментальних робіт розширила та надала глибини творам.

Другим етапом в створенні серії був безпосередньо друк робіт, зважаючи

на фіксовані критерії, а саме:

- Серія складається з п'яти робіт розміром 15см на 15 см.
- В квадратному форматі композиція твору розбивається на декілька площин, які розділені горизонтальною лінією, імітуючи пейзаж.
- Площини урівнюють один одного тоном, фактурою чи динамікою графічних елементів.
- Горизонтальні площини також вирівнюються абстрактними образами янголів, що розташовані вертикально, створюють динаміку або статику та узгоджуються з іншими роботами з серії.
- На горизонтальному перетині площин проглядаються силуети споруд, техніки, тощо.
- В роботах окрім чорних тонових рішень, вводиться червоний колір для створення акцентів.
- Роботи фінальною експозицією виставляються в горизонтальну лінію, тож кожна робота повинна бути композиційно узгоджена з сусідніми. Центральна робота повинна брати на себе головний акцент, тоді як крайні роботи стримувати погляд глядача.

Фінальним етапом в підготовці серії робіт є оформлення їх в рами, відповідно до надрукованих робіт були обрані дерев'яні рами пофарбовані чорним акрилом та покриті зверху матовим лаком. Загальний розмір однієї роботи в паспарту 30см на 30 см, з віконцем зображення 15см на 15см. Слід зазначити, що в процесі створення серії робіт, відповідні відтиски, що спочатку слугували пробними, стали глибоким доповненням до розкриття головної серії робіт. Саме тому окрім головної експозиції також представлені 2 стенди з розробками до кваліфікаційної роботи. Ці експозиції з розробками складаються з чорно-білих робіт, які стали візуалізацією фінальних композицій, та кольорових відбитків, що символізують тугу й сум, що нависла над українським народом, його непоборність й незламність в боротьбі за свободу й незалежність. (Рис. Б.2.8)

Варто зазначити, що протягом всього процесу створення робіт були дотримані й використані композиційні та графічні правила для збагачення та композиційного врівноваження твору, а саме:

- Баланс, завдяки чому було досягнуто рівноваги між елементами композиції. Були використані симетричні та асиметричні види балансу, в залежності від використання важких графічних елементів
- Контраст та акцент, був досягнутий в різниці в розмірах та формах, кольорах за для привертання уваги на основні елементи.
- Глибина та перспектива, створили відчуття простору та глибини композиції.
- Ритм та повторення, був використаний у повторюванні елементів для створення внутрішнього чи зовнішнього ритму та малюнку
- Експозиція та кадрування, рама, що підкреслює твір, завдяки правильним ракурсам та областям компонування було досягнуто статичну композицію, неначе твори закарбувалися в простір оформлення.

Отже, практично-творча складова кваліфікаційної роботи була повністю виконана, враховуючи не лише загальні вимоги до цього типу завдань, але й забезпечуючи художньо-творчу наповненість мистецького твору у техніці монотипія, представленого у вигляді серії робіт «Війна: моя рефлексія».

Висновки до розділу 2

Виконання серії робіт «Війна: моя рефлексія» включає комплексний та систематичний підхід до творчого процесу. Перший етап, а саме створення пробних відтисків, сприяв вирішенню проблем композиції, розташування силуетів та визначенню ролі образів у пейзажі війни. Цей етап виявився ключовим у формуванні концепції та визначенні художнього пошуку.

Важливо відзначити, що велика кількість пробних робіт відкрила нові образи та техніки, надавши можливість виявити нестандартні підходи до

виконання роботи в матеріалі. Ця непередбачуваність стала важливим чинником у формуванні ідеї серії робіт, сприяючи виникненню творчого пошуку та унікального бачення.

Зокрема, в роботі «Янгол над горизонтом», що виникла в наслідок творчих експериментів, було виявлено образ ангела, який слугував основою для подальшого розвитку серії. Саме у процесі творчого етапу та невизначеності результату було знайдено нові візуальні та символічні елементи, що додають глибину і концептуальну насиченість кожній роботі. Такий елемент випадковості виявився конструктивним, збагачуючи та розширюючи художні горизонти в рамках серії робіт «Війна: моя рефлексія».

Другий етап включав безпосередній друк робіт із застосуванням фіксованих критеріїв, спрямованих на досягнення конкретної композиційної структури та використання кольорових акцентів. Зазначені критерії визначали розмір робіт, композиційні засоби, технічні аспекти, і, врешті-решт, відображення ключового сюжету в контексті пейзажу війни.

Фінальний етап, пов'язаний із оформленням робіт в рами, відображав не лише технічну сторону презентації, а й враховував різноманітність експериментів та пробних робіт, які стали необхідним елементом розширення глибини творчого висловлення.

Практична частина роботи, включаючи створення серії графічних аркушів в техніці монотипії на тему "Війна: моя рефлексія," дозволила не лише застосувати теоретичні знання, але й дослідити художньо-стилістичні та технологічні особливості цієї техніки. У процесі виконання кваліфікаційної роботи були враховані та успішно використані композиційні та графічні правила, такі як баланс, контраст, глибина та перспектива, ритм та повторення, експозиція та кадрування. Всі ці аспекти сприяли досягненню внутрішньої гармонії та художньої цілісності в мистецькій серії «Війна: моя рефлексія», відображаючи виважений підхід до вираження та розкриття тематики через мову монотипії.

Дослідження вказує на важливість використання техніки монотипії в розв'язанні завдань, що вимагають внутрішньої думки автора. Ця техніка глибоко демонструє особисті переживання та емоції, створюючи мистецькі твори, які є виразом внутрішнього світу автора. Зазначається, що монотипія є складною технікою, де кожен твір розкривається для окремого спостерігача індивідуально. Порівнюючи цю техніку зі сном, неможливим для конкретного опису, це стан що можна лише відчувати, як загальну емоційну суть, яка залежить від унікального сприйняття кожним глядачем по-своєму.

РОЗДІЛ 3

ДИДАКТИЧНИЙ ВПЛИВ МОНОТИПІЇ НА РОЗВИТОК ГРАФІЧНИХ ВМІНЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

3.1. Стан дослідження проблеми у науково-педагогічній та методичній літературі

Е. Белкін, І. Зязюн, Л. Любарська, Л. Масол, Н. Миропольська, Б. Неменський, О. Отич, М. Резніченко, О. Рудницька, Г. Сотська, Г. Шевченко, Н. Фоміна та інші визнані українські вчені присвятили свої наукові праці дослідженню тенденцій розвитку художньо-мистецької освіти в Україні. Зокрема питання підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах в своїх роботах висвітлювали Людмила Марголіна, Лариса Головач, Ірина Захарченко, Олена Кравченко, Віталій Шевчук. Сучасна українська вчена Г. Сотська провела дослідження, спрямоване на визначення впливу мистецтва на формування та життя особистості, і розкрила завдання розвитку художньо-естетичних навичок. До них відноситься формування естетичної культури; розвиток чуттєво-емоційного сприйняття, естетичного ставлення до явищ дійсності; виховання здатності до сприйняття цілісної картини світу; прагнення до збереження національної самобутності та культурної спадщини України як складової загальнолюдської культури; стимулювання пізнавальної активності, плекання творчих здібностей і вдосконалення навичок та умінь образотворчої діяльності; навчання розуміти мову мистецтва як форми міжособистісного спілкування; розпізнавати почуття інших людей; різноманіття творчих виявів і бачення дійсності [42].

Після ухвалення у вересні 2017 року Закону «Про освіту» та появи Нової української школи (НУШ) змінилися вимоги не тільки до процесу навчання, а й до учасників навчального процесу, зокрема вчителів. Сучасний педагог має

бути дипломованим фахівцем своєї справи, готовий до використання інновацій в освітньому процесі. В новій українській школі вчитель постає, як людина, яка творчо та критично мислить, займається самоосвітою, не боїться експериментів та відкрита для всього нового. Вивчаючи педагогічний професіоналізм, Ейвас Л.Ф. та Пильнік Р.О. говорять про основні характеристики професіоналізму вчителя як фахівця нової української школи, професіонала, здатного до інновацій в педагогічній діяльності, що «вдосконалює систему професійних умінь і навичок, набуває нові знання й професійно значущі якості» [10. с.17] .

До основних компетентностей відносять:

- Педагогічна компетентність: Вчителі повинні мати глибокі знання в обраній предметній галузі та розуміти педагогічні методи та підходи до навчання та виховання.
- Методична компетентність: Вчителі повинні оволодіти сучасними методами та засобами навчання, включаючи використання інформаційних технологій у навчальному процесі.
- Комунікаційні навички: Вчителі мають вміти ефективно спілкуватися з учнями, батьками та колегами, створюючи сприятливу атмосферу для навчання та співпраці.
- Інтер культурна компетентність: У зв'язку з різноманіттям учнівського складу вчителі повинні бути готові до роботи з учнями різних культур, релігій та соціальних груп.
- Особистісний розвиток: Вчителі повинні працювати над власним особистісним розвитком, розвивати свою емоційну інтелігенцію, саморегуляцію та вміння працювати в команді.
- Диференційований підхід до навчання: Вчителі повинні вміти адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб та можливостей кожного учня.

- Критичне мислення та проблемне навчання: Вчителі повинні сприяти розвитку критичного мислення та навичок розв'язання проблем учнів.
- Екологічна компетентність: В умовах сучасного світу важливо формувати у учнів розуміння та відповідальність щодо екологічних питань, і вчителі повинні бути обізнані в цій галузі.
- Інноваційність та відкритість до змін: Вчителі повинні бути готові до впровадження нових методів та технологій у навчальний процес та вдосконалювати свою роботу.
- Самоосвіта: Учительська професія вимагає постійного самовдосконалення та навчання, тому вчителі повинні бути готові до постійної самоосвіти та розвитку [3].

Ці компетентності допомагають майбутнім вчителям успішно впроваджувати сучасні підходи до навчання та забезпечувати якісну освіту для учнів у новій українській школі.

Науковці та педагоги-методисти в своїх працях підіймали теми впливу графіки на розвиток творчих навичок і вмінь майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Майкл Дей, педагог та дослідник, який вивчав роль графіки в освіті майбутніх художників педагогів, Елліот Ейснер, американський педагог, який досліджував місце образотворчого мистецтва в системі освіти, а також Лоуренс Стенхаус, британський педагог, який розвивав ідеї про навчання процесу дослідження за допомогою графіки і Дэйв Нэйджел, дослідник в галузі візуальних мистецтв та педагогіки.

Декілька імен відомих дослідників, чиї праці були присвячені психології та педагогіці мистецтва, включають Джона Дьюї (американського філософа і педагога, автора праць «Мистецтво як досвід» і «Дитяче мистецтво та мистецька освіта») та Бетті Едвардс, психологічні та авторки книги «Мистецтво розвивати творчі навички». Джон Дьюї присвятив свої дослідження вивченню зв'язку мистецтва і навчання, а Бетті Едвардс писала про розвиток творчості засобами графічного мистецтва. Також варто звернути

увагу на дослідження з психології мистецтва, які розглядають вплив графіки на розвиток різних аспектів творчості та когнітивних навичок. Наприклад, праці Рудольфа Арнхейма. Він вивчав психологію мистецтва і висловлював теорії щодо сприйняття мистецтва та його впливу на творчість. А також цікаві дослідження Еллен Диссанайек, яка спеціалізується на антропології мистецтва і досліджує роль мистецтва в розвитку людини і суспільства [25].

Графіка – унікальний вид образотворчого мистецтва, що використовує зображення, які складаються з ліній, плям та штрихів одного кольору (зазвичай чорного). Хоча графіка і не використовує повний спектр кольорів, її засоби виразності не втрачають на переконливості [27]. Вона, подібно до інших видів мистецтва, відображає реальність, передає образи об'єктів і явищ навколишнього світу. Графіка не лише репрезентує навколишню дійсність, але й виражає почуття та думки самого художника. Графіка відіграє велику роль у формуванні особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Як один з основних видів образотворчого мистецтва графіка має значний вплив на розвиток та формування різних умінь і навичок у сфері мистецтва та не тільки.

По перше, графіка розвиває технічні навички, такі як робота з олівцями, тушшю, вугіллям та іншими матеріалами. Це вимагає точності, уважності та зосередженості. По друге, розвиток спостережливості та аналітичного мислення. Графіка вимагає уважного спостереження за деталями та формами об'єктів, вміння знаходити головне та другорядне. Художники навчаються бачити і аналізувати світ навколо себе з точки зору композиції та пропорцій. Також окреме місце займає розвиток культурного розуміння. Вивчення графіки може розширити культурне розуміння. Художники досліджують різні стилі та рухи в мистецтві, що допомагає збагатити знання про культурну спадщину [40].

Також слід зауважити, що навички графіки можуть бути корисними в різних галузях, включаючи дизайн, ілюстрацію, архітектуру, рекламу,

графічний дизайн та інші сфери діяльності.

Формування графічних вмінь у майбутніх вчителів образотворчого мистецтва в процесі опанування монотипії – це складний і важливий процес. Такі вчені, як Абрамова О.В. та Бондаренко Л.В. в своїх роботах підіймали тему розвитку графічних вмінь за допомогою впровадження монотипії в освітній процес майбутніх вчителів образотворчого мистецтва [2].

Михальчук, Л. О. в своїй праці виокремлює три особливості монотипії, які обґрунтовують її дидактичне значення для розвитку графічних вмінь, а саме унікальність (кожен відбиток в монотипії є унікальним, оскільки процес виконується один раз. Навіть якщо використовувати ті самі матеріали та обладнання, кожен відбиток матиме свої відмінності), імпровізація (монотипія сприяє імпровізації та експериментам. Художник може варіювати техніку, матеріали та комбінації, аби створити несподівані ефекти), мистецька експресія (монотипія дозволяє виразити мистецьку ідею та емоції. Вона розвиває художню експресію та творчість) [32].

Монотипія, як вид графічного мистецтва, спрямована на розвиток і розширення різних аспектів творчості та художніх навичок майбутніх художників-педагогів. Основними дидактичними завданнями вивчення монотипії є:

- Розвиток творчості: Монотипія допомагає виявити свою творчість та виразити унікальний погляд на світ через мистецтво. Вона стимулює художню фантазію та надає можливість експериментувати з різними ідеями.
- Розвиток технічних навичок: Навчання монотипії дозволяє оволодіти різними матеріалами та інструментами, такими як валики, пензлі, фарби, леза та папір, опанувати техніку створення відбитків та навчитися працювати з різними поверхнями та текстурами.
- Сприяння кольоровому та візуальному мисленню: Монотипія дозволяє вивчати вплив кольорів та форм на візуальне сприйняття і розвивати вміння працювати зі співвідношенням кольорів та композицією.

- Розвиток експериментів та пошуку: Монотипія надає можливість опанувати нові методи, матеріали та техніки, експериментувати зі змішуванням різних матеріалів, створювати неочікувані ефекти та розвивати власний стиль у мистецтві.
- Формування художньої виразності: Монотипія допомагає виражати свої думки, почуття та ідеї через мистецтво. Вона розвиває здатність до створення емоційно-виразних робіт.
- Спостережливість та деталізація: Монотипія навчає уважно спостерігати за деталями та об'єктами в навколишньому світі, а також відображати їх в роботах.
- Розвиток здатності до аналізу: Монотипія допомагає аналізувати структуру, форму та характеристики об'єктів, що сприяє розвитку здатності до критичного мислення.
- Створення простору та глибини: : Монотипія включає в себе роботу з простором та створення відчуття глибини у малюнку. Це розвиває вміння створювати тривимірність, відображати перспективу [22].

Звертаючи увагу на все вище зазначене, можна зробити висновок, що монотипія виступає дієвим інструментом у формуванні не тільки основних педагогічних компетентностей, необхідних майбутньому вчителю, але й графічних вмінь та навичок для успішної роботи за фахом.

Також варто звернути увагу на доцільність впровадження монотипії в навчальний процес. Як дидактичний апарат в роботі майбутнього вчителя монотипія, за умови використання її належним чином, відкриває широкі можливості у сферах загальної освіти, естетичного виховання та практичної підготовки дітей. Крім того, вона надає змогу майбутнім вчителям формувати у учнів особистісне ставлення до навколишнього світу та навички аналізувати характеристики форми, структури та кольору об'єктів. Також вона сприяє розвитку творчих здібностей та надає можливість висловлювати власні почуття та думки через мистецтво. В цьому контексті важливими являються

якості творчої особистості, такі як здатність до аналітичного мислення, сприймання навколишнього світу та здатність до фантазії [28].

Ця техніка сприяє розвитку інтересу до створення композицій на різні теми, як реальні, так і фантастичні, розвиває сприймання кольорів, форми та розширює сенсорний досвід [13].

Отже, саме розвиток графічних вмінь та навичок майбутніх вчителів образотворчого мистецтва засобами опанування монотипії під час навчання у закладі вищої освіти забезпечує можливість подальшої якісної передачі своїх знань в процесі педагогічної діяльності в школі.

3.2. Організація роботи з освоєння навичок монотипії на заняттях з дисципліни «Художньо-прикладна графіка»

Вивчення фундаментальних аспектів образотворчої грамоти, що охоплює закони та принципи малювання, розгортається у процесі систематичної та свідомої праці, у контексті історичного наслідування педагогами, які передавали своїм учням основи малювання [7].

В процесі викладання матеріалу перед педагогом завжди поставали завдання систематизувати процес навчання але при цьому не завадити розвитку учнів. В навчальних програмах середини ХХ ст. часто постає проблема сухої конвеєрної подачі інформації, де учень губиться й не розуміє куди веде його педагог. Проблематика радянської освіти полягала в домінуванні мультидисциплінарного характеру викладання, знаходилася на перетині історії, педагогіки, соціології, філософії, психології, політології. Узагальнена подача інформації, де зливаються не тільки кордони подачі матеріалу але й нівелюються індивідуальні особливості студентів [24;19].

Варто відзначити, що дисципліна «Художньо-прикладна графіка», в якій окремий блок відводиться техніці монотипії вирішує цю проблему за допомогою сучасних методів. На відміну від усталених академічних законів та практик, викладання цієї дисципліни розглядається в контексті сучасного та

індивідуального для кожного студента підходу. Сучасний педагог повинен володіти спеціальними вміннями та навичками для ефективного викладання, адже правильна структуризація педагогічного досвіду грає ключову роль у вирішенні завдань, що вимагають індивідуального підходу.

Монотипія, як унікальна техніка в програмі дисципліни «Художньо-прикладна графіка», зумовлює необхідність у винятковому ставленні педагога до кожного студента. Аналогічно відсутності однакових відбитків у монотипії, виявляється неможливість ідентичності студентів один одному. Заняття, які включають в себе використання техніки монотипія, стимулюють виявлення та розкриття індивідуальних підходів до творчої діяльності у молодій людини.

Процес формування творчої роботи базується на особистих поглядах студента, підкреслюючи значущість ролі педагога у спрямуванні належної до контексту педагогічної експертизи вмінь та наявності навичок у розв'язанні завдань, що стосуються індивідуального підходу до кожного учня. Враховуючи неповторність кожного студента, викладач повинен користуватися власним досвідом та вміннями для вдалих маневрів у педагогічному просторі, забезпечуючи ефективну адаптацію педагогічного процесу до індивідуальних потреб кожного студента.

В процесі викладання техніки монотипії студенту, викладачам важливо використовувати вміння, яке випливає з накопиченого досвіду, знань, та виражається у здатності ефективно виконувати конкретні завдання та здатності відшукати індивідуальні шляхи розв'язання навчальної ситуації. Це відбувається на противагу сухому слідуванню методичним рекомендаціям та загальним дидактичним правилам, які нехтують фактом, що кожен студент унікальний.

Відсутність цього підходу часто можна простежити у педагогів, що здобули освіту в радянські часи. Огляд цієї проблеми вказує на потребу сучасного педагога структурувати свій власний досвід для вибору індивідуальних стратегій при розв'язанні різноманітних ситуацій. Загальна

систематизація та відсутність педагогічної творчості в процесі навчання може призвести до втрати унікальності та креативного підходу .

В аналізі дидактичного впливу у викладанні предмету «Художньо-прикладна графіка» доцільно деталізувати поняття «навички» та «уміння». Академічний словник української мови розглядає їхнє змістовне наповнення наступним чином: «навичка» — схильність чи потреба діяти, вести себе визначеним чином; звичка. «Уміння» (або «вміння») — здобута на основі досвіду, знань здатність належно виконувати конкретні завдання [45;46].

Існують різні тлумачення цих термінів та взаємозв'язків між ними. Одні вважають, що уміння є результатом вивченої системи навичок (М. Груздев), в той час як інші розглядають навички як систему умінь (П. Шимбирев, Р. Лемберг). Треті стверджують, що навички є вдосконаленими та автоматизованими вміннями, досягнутими через багато вправ (І. Каюров). Однак сучасні дослідження приходять до думки, що уміння — це здатність виконувати складні комплексні завдання, базуючись на засвоєних знаннях, досвіді та навичках. Ці дії, в основі яких творчість, не піддаються автоматизації [34].

Структурування та систематизація вмінь вчителя, якщо вони використовуються механічно, можуть викликати відсутність творчого підходу та призвести до втрати індивідуальної складової в навчальному процесі майбутніх вчителів образотворчого мистецтва [53].

Техніка монотипії, яка ґрунтується здебільшого на принципах та законах індивідуального погляду й неможливості передбачити фінальний результат, виявляється надто індивідуалізованою для загального систематизування. В процесі персонального створення роботи, важливу роль грає композиція твору.

Щербина В.Г. зазначав, що композиція, як творчий процес, організовує зображення на всіх його рівнях та етапах роботи художника, від формату визначення до остаточного мазка. Загальна систематизація вмінь вчителів

образотворчого мистецтва та механічний підхід до розв'язання індивідуальних ситуацій позбавляють студентів можливості виявити нові підходи та погляди на розв'язання задач [52].

Проблема майбутніх вчителів полягає в тому, що вони механічно використовують свої знання та досвід, не виказуючи бажання знаходити індивідуальний підхід до учнів. У контексті техніки монотипії, яка вимагає великої кількості креативних рішень, важливо прагнення до виявлення творчості та забезпечення більшої свободи, зберігаючи при цьому відповідність дидактичним нормам і положенням.

Здобутки античної педагогіки, уособлені видатними філософами Сократом, Платоном, Аристотелем та іншими, є визначальними для формування сучасної освітньої думки. В цей період були визначені ключові педагогічні теорії, що зосереджуються на розвитку особистості. Теза Демокріта про формування особистості через життєвий досвід покладає невід'ємний фундамент для розуміння того, як виховання і навчання сприяють вдосконаленню людини та призводять до її щастя [44].

В сучасному освітньому середовищі поняття педагогічної творчості стає важливим в контексті особистісного розвитку студентів. Педагог, який обладнаний творчим потенціалом, грає визначальну роль у формуванні унікальності кожного учня. Особистість студента вимагає індивідуального підходу, а педагогічна творчість є ключем до успішного навчання, оскільки вона дозволяє вчителю виявляти чутливість до потреб кожного учня та приймати гнучкі рішення відповідно до їхньої унікальності. У педагогічній творчості виявляється здатність вчителя влучно застосовувати свої знання та досвід для стимулювання індивідуального розвитку студентів, надаючи їм можливість творчо реалізувати свій потенціал та розвивати власні здібності. [16].

Педагогічна творчість — особистісна якість, що є неосяжним джерелом ініціативи, активності, інновацій та постійного натхнення для вдосконалення

педагогічного процесу. Без творчості педагогічна діяльність стає бездушною, позбавленою живої душі. Створення методики та визначення змісту навчально-виховного заходу є індивідуальною справою. Таким чином, кожен педагог вносить своє власне «Я» та здійснює захід оригінально, нестандартно, цікаво та змістовно [37].

Наголошується, що педагог, як творча особистість, повинен бути відповідальним, що до кожного навчально-виховного заходу, усвідомлюючи унікальність та індивідуальність кожного вихованця. Завдання полягає в тому, щоб створити вільну креативну атмосферу, де студенти готові до творчих експериментів та не бояться помилок. Важливо, щоб вони отримували відповідне керівництво від педагога, який своїм прикладом демонструє, що навіть загальні правила та положення можуть різнитися, але важливо вирізняється розвиненим внутрішнім навчанням, де вчителю належить вести, а учню – творити, маючи впевненість у правильності обраного шляху [21;43;31].

Формування графічних вмінь та навичок майбутніми вчителями образотворчого мистецтва відбувається через поглиблене вивчення таких предметів як Рисунок, Декоративно-прикладне мистецтво, Художньо-прикладна графіка та інших дисциплін. Відповідно до обраної теми кваліфікаційної роботи доречно розглянути останню дисципліну. Художньо-прикладна графіка, дисципліна, в якій предметом вивчення є оволодіння системою знань щодо теорії, термінології, закономірностей, побудови художніх форм, прикладної композиції, а також оволодіння практичними навичками в роботі з матеріалами та інструментами, що використовуються в роботі графіків. «Художньо-прикладна графіка» – вибіркова навчальна дисципліна із загальним обсягом годин – 150. Годин аудиторної роботи – 78, з них: лекцій – 4, лабораторних занять – 74. Годин самостійної роботи – 72.

Відповідно до проведення аналізу джерельної бази з проблеми дослідження та результатами теоретичного дослідження вважаємо доцільним

запропонувати програму до вибіркової навчальної дисципліни «Художньо-прикладна графіка: монотипія та її різновиди», що відповідає всім цілям, зазначеним у силабусі. Її метою є розвиток культурного зорового сприйняття та формування професійних навичок у створенні графічних композицій та пропорційних відносин між елементами. Програма розкриває різноманіття та можливості сучасних графічних технік, вивчає характеристики та відмінності ужиткової графіки від класичної академічної графіки.

Запропоновані завдання включають в себе вивчення та опанування графічних вмінь та навичок у процесі опанування техніки монотипія та її різновидів, таких як діатипія та флоротипія. Програма включає різноманітні види занять, починаючи від спільної роботи з викладачем в аудиторії, де студенти ознайомлюються з творами мистецтва та творчістю різних майстрів. До завершення курсу передбачена також самостійна робота, в ході якої студенти можуть використовувати отримані знання на практиці та виразно проявляти свою творчість.

Окрему увагу приділяється матеріальному забезпеченню. Вчитель повинен запропонувати студентам необхідне обладнання або навчити їх працювати з аналоговим обладнанням, що може його замінити.

По завершенню курсу студенти повинні мати глибокі знання історії виникнення техніки монотипія та її видів, таких як діатипія та флоротипія. Вони повинні володіти цими техніками та вміти їх використовувати для створення різноманітних творів, таких як тематичні пейзажі, ілюстрації, декоративно-ужиткові композиції, тощо.

Отже, теоретичне значення цієї програми полягає в тому, що досліджені та систематизовані джерела на тему «Монотипія та її різновиди» можуть сприяти подальшим науковим дослідженням у сфері вивчення особливостей формування графічних вмінь та навичок у процесі опанування монотипії вчителями образотворчого мистецтва. Практична важливість проведеного дослідження полягає в можливості якісного підвищення рівня підготовки

студентів. Отримані результати можуть бути корисні при проведенні практичних занять з вибіркової дисципліни «Художньо-прикладна графіка: монотипія та її різновиди»

Висновки до розділу 3

У сучасних умовах викладання образотворчого мистецтва, педагог має володіти широким спектром навичок та вмінь, необхідних для розвитку творчої особистості учня. Формування нових підходів та індивідуальних рішень вимагає від вчителя високого рівня всебічного розвитку та вміння застосовувати критичне мислення для ефективного вирішення завдань, що виникають у навчальному процесі.

В контексті вивчення монотипії в майбутніх вчителів образотворчого мистецтва виявлено, що їхні графічні вміння напряму залежать від того, наскільки вдалим є процес навчання. Систематичний підхід та здатність вчителя допомагати студентам розкривати власний творчий потенціал та знаходити унікальні композиційні прийоми визначають успіх у формуванні їхньої художньої ідентичності.

Аналіз результатів вказує на те, що монотипія відкриває та розвиває творчі можливості студентів, сприяючи формуванню індивідуального підходу до мистецтва та розширенню дисципліни «Художньо-прикладна графіка» разом із спеціально розробленою програмою вибіркового курсу «Художньо-прикладна графіка: монотипія та її різновиди» вказує на важливість системного навчання та ретельного відбору методів інструктажу.

Пропонована у роботі методика опанування техніки монотипії, включаючи її види, такі як діатипія та флоротипія, надає студентам можливість поетапно розвивати свої навички та розуміння цієї унікальної художньої техніки. Це дозволяє не лише вивчати та розуміти монотипію, а й використовувати її для створення виразних та творчих художніх робіт.

У підсумку, робота виявляє, що ефективно вивчення монотипії в умовах

сучасної освіти залежить від компетентності та творчості вчителя, а також від систематичності та методичної підготовки, що дозволяє студентам успішно опанувати цю художню техніку та застосовувати її у власній творчій практиці.

ВИСНОВКИ

Під час виконання кваліфікаційної роботи був проведений ґрунтовний аналіз мистецтвознавчої, психологічної, педагогічної та професійної літератури. Розглянувши історію та сучасний стан станкової графіки, вдалося осмислити її дидактичну роль та місце у навчальному процесі.

Загальний висновок до проведеного дослідження в рамках наукової роботи «Формування графічних вмінь у процесі опанування монотипії вчителями образотворчого мистецтва» дозволяє зробити наступні **висновки**:

Дослідження монотипії як виду станкової графіки ставило за мету не лише розглядати технічні та художні аспекти цієї техніки, але і вивчати її дидактичний вплив. У рамках наукової роботи розглядалася роль монотипії у навчанні студентів мистецтва, як інструмента для розвитку їхнього художнього мислення та технічних навичок.

Впровадження монотипії у навчальний процес може сприяти розкриттю творчих початків студентів, а також як ця техніка сприймається як засіб для вираження особистої художньої ідентичності. Важливим аспектом є також розуміння, як монотипія може служити засобом для вивчення та експериментування зі структурами, тонами та композиційними вирішеннями. Наукова робота пропонує глибше розуміння того, як монотипія, крім своєї художньої цінності, може впливати на розвиток художньої освіти. Дослідження висвітлює питання, як використання монотипії може підтримувати навчання мистецтва та розвивати креативні здібності студентів, сприяючи їхньому загальному художньому зростанню.

Практична частина роботи, включаючи створення серії графічних аркушів в техніці монотипії на тему "Війна: моя рефлексія," дозволила не лише застосувати теоретичні знання, але й дослідити художньо-стилістичні та технологічні особливості цієї техніки. У процесі виконання кваліфікаційної роботи були враховані та успішно використані композиційні та графічні правила, такі як баланс, контраст, глибина та перспектива, ритм та повторення,

експозиція та кадрування. Всі ці аспекти сприяли досягненню внутрішньої гармонії та художньої цілісності в мистецькій серії «Війна: моя рефлексія», відображаючи виважений підхід до вираження та розкриття тематики через мову монотипії.

Дослідження також визначило важливість монотипії в дидактиці, підкреслюючи її роль у формуванні графічних вмінь майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Методологія дослідження включала аналіз творів художників минулого та сучасності, що сприяло систематизації та узагальненню теоретичного матеріалу.

Загальний внесок роботи полягає в можливості використання отриманих результатів у вищій школі а саме у формуванні графічних вмінь студентів на заняттях з дисципліни «Художньо-прикладна графіка» засобами освоєння монотипії. На підставі проаналізованої методологічної бази було розроблено та запропоновано освітню програму вибіркового курсу «Художньо-прикладна графіка: монотипія та її різновиди», спрямовану на оволодіння студентами графічними вміннями та навичками в процесі опанування техніки монотипія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белічко Н. Ю., Лагутенко О. А. Графіка : Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: <https://esu.com.ua/article-26851> (дата звернення 22.08.2023).
2. Бондаренко Л. В. Проблеми формування графічних вмінь студентів педагогічних спеціальностей у процесі вивчення монотипії. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*, 2012. Вип. 133. С. 9-13.
3. Буровкіна Л. А. Про підходи до вирішення питань методики навчання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. *Сучасні тенденції образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва і дизайну*. 2017. №1. С. 66–71.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
5. Виконання монотипії і застосування її в графічному дизайні URL: http://4ua.co.ua/marketing/xa3ad78b4d43b88421206d37_0.html (дата звернення 20.11.2023).
6. Глибока гравюра на металі URL: http://ni.biz.ua/1/1_1/1_1_1479_glubokaya-gravyura-na-metalle.html (дата звернення 17.10.2023).
7. Гнатюк М. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво: теорія і методика навчання. Івано-Франківськ, 2017 С. 248. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/14162/1/%D0%9E%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%96%D0%B9%20%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%82%21%21%21%21.pdf> (дата звернення 10.11.2023).

8. Дехтярук Т.В. Методична розробка: монотипія – розвиток художньої уяви та фантазії. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01007go0-8b16.doc.html> (дата звернення 25.11.2023).
9. Джованні Бенедетто Кастільйоне : Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B6%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%96_%D0%91%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%82%D1%82%D0%BE_%D0%9A%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%B9%D0%BE%D0%BD%D0%B5.
10. Ейвас Л.Ф., Пильнік Р.О. Педагогічний професіоналізм: сутність і базові його характеристики. Інноваційна педагогіка. Випуск 57. Том 1. 2023. С.16–21. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/57/part_1/2.pdf (дата звернення 27.10.2023).
11. Естамп. Класифікація і різновиди. URL: <https://mds.lviv.ua/estamp/> (дата звернення 17.01.2023).
12. Естамп. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%BF> (дата звернення 17.11.2023).
13. Завгородня О. І. Монотипія в навчальному процесі: практичні поради вчителю мистецтва. Видавництво «Ранок», 2020. 126 с.
14. Розвиток мистецтва української графіки URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11754/> (дата звернення 17.01.2023).
15. Загальна характеристика видів мистецтва. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10555/> (дата звернення 20.04.2023).
16. Зенькович Ю. О. Змістовний аналіз ціннісних компетенцій майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. праць / редкол.: В. К. Буряк, Л. В. Кондрашова, Г. Б. Штельмах. Вип. 26 : *Мистецька освіта в Україні – теорія, методи, технології*. Кривий Ріг, 2009. С. 148–151.

17. Іванов-Ахметов В. М. Гравюра: історичний огляд і основні різновиди мистецької техніки / Технологія і техніка друкарства : зб. наук. праць. Київ, Вип. 3. 2013. С. 101–120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Titd_2013_3_14 (дата звернення 25.05.2023).
18. Карпюк С. Монотипії. <https://suspilne.media/120838-marafon-molodih-hudoznikiv-u-rivnomu-predstavili-monotipiu-stepana-karpuka/> (дата звернення 22.11.2023).
19. Ковальова П., Пильник Р. Техніка офорту. *Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти* : зб. наук. праць студ. ф-ту мистецтв Криворізького державного педагогічного університету / редкол.: Л. В. Кондрашова (голов. ред.), В. В. Томашевський, О. Ч. Чирва, Л. М. Філатова [та ін.]. Кривий Ріг : Вип. 6. 2011. С. 135–136.
20. Крапка, лінія і пляма як засоби відображення композиційного рішення. URL: <https://studfile.net/preview/9315640/page:2/> (дата звернення 05.08.2023).
21. Кудренко Д. О. Тракткування художньо-графічних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва у науковій літературі. *Розвиток промисловості та суспільства*: матер. Міжнар. наук.-техн. конф. Кривий Ріг, Т. 2. 2016. С. 30–32.
22. Куриленко І. М. Художня освіта майбутнього вчителя образотворчого мистецтва: методологія, проблеми, підходи. Київський університет ім. Б. Грінченка, С. 17-19.
23. Курова В. Ліногравюра на уроках образотворчого мистецтва. *Шкільний світ*. № 48. 2012.
24. Лаврут О. О. Радянська школа у другій половині 1940-х –кінці 1980-х рр. : вимір України. Вінниця, 2021. С. 549. URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Lavrut_Olha/Radianska_shkola_u_druhii_polovyni_1940-kh_kintsi_1980-kh_rr_vymir_Ukrainy.pdf?PHPSESSID=3rrtvmqr4k9htjccvphov2pr60 (дата звернення 12.11.2023).

25. Лагутенко О. Нариси з історії української графіки ХХ століття. Видавництво «Грані-Т», Київ. 2011. С. 231.
26. Ламонова О. Сергій Якутович. Творчість 1970–1980-х – станкова графіка / МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія : зб. наук. пр. з мистец. і культурології. Вип. 12–13. Київ :2017. С. 170–178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mist_2017_12-13_12 (дата звернення 28.10.2023).
27. Линовицька А.О. Розвивально-творча значущість вивчення професійно-орієнтованих дисциплін майбутніми фахівцями образотворчого мистецтва. *Вісник Черкаського університету*. Вип. № 1. 2017. С.86–92.
28. Лісовська І. М. Монотипія в навчанні графічних технік: методичний посібник для вчителів образотворчого мистецтва. Видавництво «Освіта». 2019.
29. Ляшенко А., Красюк І.О. Специфічні особливості ліногравюри та формування творчих здібностей в пейзажному жанрі. *Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти* : зб. наук. праць студ. ф-ту мистецтв Криворізького державного педагогічного університету / редкол.: Л. В. Кондрашова (голов. ред.), В. В. Томашевський, О. Ч. Чирва, Л. М. Філатова [та ін.]. Кривий Ріг, 2011. Вип. 6. С. 157–162.
30. Маслов Д., Пильнік Р. Ліногравюра. *Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти* : зб. наук. праць студ. ф-ту мистецтв Криворізького державного педагогічного університету / редкол.: Л. В. Кондрашова (голов. ред.), В. В. Томашевський, О. Ч. Чирва, Л. М. Філатова [та ін.]. Кривий Ріг, 2011. Вип. 6. С. 131–133.
31. Маслова Т. М. Систематизація друкованих технік у структурі навчальної дисципліни «Естамп» : Педагогічні науки / редкол.: Є. С. Барбіна, В. Л. Федяєва, В. В. Кузьменко [та ін.]. Херсон, 2003. Вип. 33. С. 287–289.

32. Михальчук Л. О. Монотипія як засіб розвитку графічних навичок студентів-художників: методичний посібник. Видавництво ВПЦ «Діафрагма». 2017. 288 с.
33. Монотипія (графіка). Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%BF%D1%96%D1%8F_\(%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%BF%D1%96%D1%8F_(%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0)) (дата звернення 07.04.2023).
34. Навички та вміння URL: https://pidru4niki.com/1085112235439/pedagogika/navichki_vminnya (дата звернення 27.06.2023).
35. Нестеренко П.В. Монотипія : Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. Том 21. URL: <https://esu.com.ua/article-69647> (дата звернення 19.10.2023).
36. Носаченко Т., Шпитальова О. Методичні аспекти вивчення графічних технік в професійній підготовці майбутніх учителів мистецтва. *Сучасна гуманітаристика* : зб. матеріалів XI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 13. С. 32–40. URL: <http://ephsheir.phdpu.edu.ua:8081/xmlui/handle/8989898989/5560> (дата звернення 25.11.2023).
37. Педагогічна творчість : Онлайн-бібліотека освітньої та наукової літератури. URL: https://eduknigi.com/ped_view.php?id=111 (дата звернення 15.10.2023).
38. Попович К. Літографія в творчості київських художників-графіків 1960-х років / Українська академія мистецтва : наук. збірник. Київ, 2014. Вип. 23. С. 132–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2014_23_15 (дата звернення 18.09.2023).
39. Попович К. М. Літографії київських художників-графіків у зібранні музеїв Києва: мистецтвознавчі та хронологічні аспекти. *Харківської державної академії дизайну і мистецтв* : зб. наук. праць. Харків, 2020. № 1. С.

53–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2020_1_8 (дата звернення 09.09.2023).

40. Резніченко М. І, Твердохлібова Я. М. Художня графіка. Книга 1. Видавництво «Навчальна книга - Богдан» Київ. 2011. С.182–190.

41. Різновиди друку та їх відмінності. URL:<https://studfile.net/preview/7784058/page:10/> (дата звернення 07.09.2023)

42. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник. Київ: Навчальна книга – Богдан, 2014. 360 с.

43. Салапак Л. В. Формування професійно орієнтованих графічних знань і умінь студентів вищих технічних навчальних закладів: системний підхід. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. праць. – Київ, 2008. Вип. 18. С. 452–456. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2008_18_97 (дата звернення 19.11.2023).

44. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/7585/1/%D0%A1%D0%B8%D1%81%D0%BE%D1%94%D0%B2%D0%B0%20%D0%9F%D0%B5%D0%B4%20%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87.PDF> (дата звернення 14.10.2023).

45. Словник : вміння / портал української мови та культури URL: <https://sloynyk.ua/index.php?sword=%D1%83%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F> (дата звернення 14.10.2023).

46. Словник : навичка / портал української мови та культури <https://sloynyk.ua/index.php?sword=%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8> (дата звернення 10.11.2023).

47. Стратійчук О. Основні техніки літографії : Українська академія мистецтва : наук. збірник. Київ, 2013. Вип. 20. С. 59–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2013_20_10 (дата звернення 02.08.2023).

48. Храмова-Баранова О.Л. Графічні техніки у розвитку мистецтва і дизайну в Україні. *Гуманітарний вісник*. Вип. 13. С. 67–68.

49. Храмова-Баранова О. Л., Яковець І.Л. Художньо-естетичне значення техніки ліногравюри в розвитку мистецтва і дизайну в Україні *Культура і сучасність*. 2020. № 2. С. 104–108. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kis_2020_2_19 (дата звернення 16.10.2023).
50. Чирва О. Ч., Оленіна О. Ю. Історія та теорія графічного мистецтва : конспект лекцій. Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова. Харків. 2021. 127 с.
51. Чуприна В. Народний художник з Херсона URL: <https://history.rayon.in.ua/news/624170-narodniy-khudozhnik-z-khersona-volodimir-chuprina-vidznachae-den-narodzhennya> (дата звернення 25.11.2023).
52. Щербина В. Г. Композиція як головний чинник формування і розвиток творчої особистості. Кривий Ріг. 2005. С. 335-345. URL:<https://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6625/3/46.pdf> (дата звернення 22.08.2023).
53. Щербина В.Г., Щербина Д.В :Формування композиційних умінь і навичок у майбутніх учителів образотворчого мистецтва як показник їхньої педагогічної майстерності / Педагогіка вищої та середньої школи. Вип. 38. Кривий Ріг. 2013. С. 118-121. URL:<https://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7822/1/32.pdf> (дата звернення 22.08.2023).
54. Як розрізнити літографію, монотипію, офорт, ліногравюру, шовкографію і інші види друку? KyivGallery URL: <https://kyiv.gallery/statii/iak-rozrizniaty-litografiuu-monotypiiu-ofort-linograviuru-shovkografiuu-i-inshi-vydy-druku> (дата звернення 23.11.2023).
55. Ярова В. С. Ліногравюра у творчості Григорія Галкіна: особливості художньої мови / Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2020. № 3. С. 88–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2020_3_15 (дата звернення 18.10.2023).

56. How Colbert Mashile paints his subconscious
URL: <https://www.timeslive.co.za/sunday-times/lifestyle/2015-12-13-how-colbert-mashile-paints-his-subconscious/>_(дата звернення 04.10.2023).

57. Karin Daymond. URL: <https://karindaymond.co.za/>_(дата звернення 20.10.2023)

58. Lasting Impressions: The Monotype Medium from Edgar Degas to Elizabeth Peyton URL: https://www.moma.org/explore/inside_out/2016/05/27/lasting-impressions-the-monotype-medium-from-edgar-degas-to-elizabeth-peyton/
(дата звернення 05.09.2023).

59. Maria Marais. The Artists' Press URL:
<https://www.artprintsa.com/Maria-Marais-Monotypes.html>_____(дата звернення 22.11.2023).

60. Monotypes : Edition VFO at Kunsthalle Zürich
URL:<https://www.kunsthallezurich.ch/en/ausstellungen/8147-monotypes-edition-vfo-at-kunsthalle-zurich> (дата звернення 20.10.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. 1.1. Альбрехт Дюрер
«Лицар, смерть та диявол» 1513 р.

Рис. 1.2. Леонардо да Вінчі
«туринський автопортрет»
1512 р.

Рис. 1.3. Едгар Дега
«Фігура в ваній кімнаті» 1882

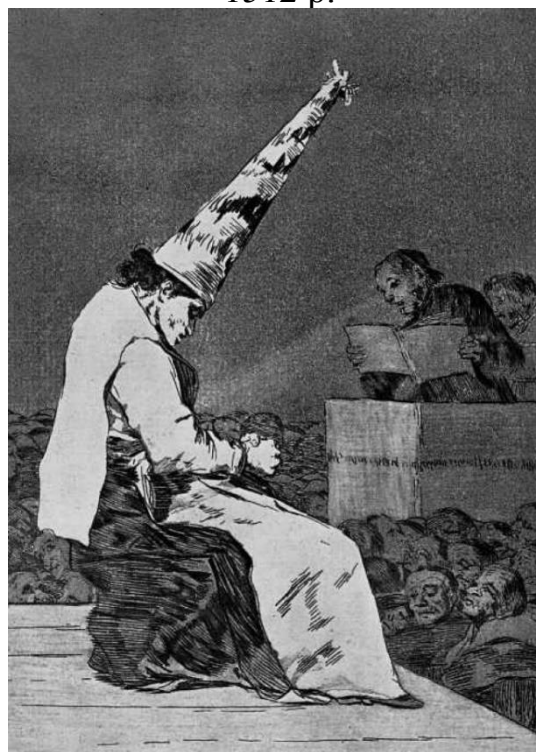

Рис. 1.4. Франсиско Гойя
«З того попілу» 1799 р.

Рис. 1.5. Мікеланджело
Буонарроті
«Мадона» 1538 р.

Рис. 1.6. Рафаель Санти
«ескіз до картини
перетворення»
1519 р.

Рис. 1.7. Ернан Кортес
Ксилографія 1575 р.

Рис. 1.8. Уільям Блейк
«Сатана» 1790 р.

Рис. 1.9. Каміль Пісаро
1880 р.

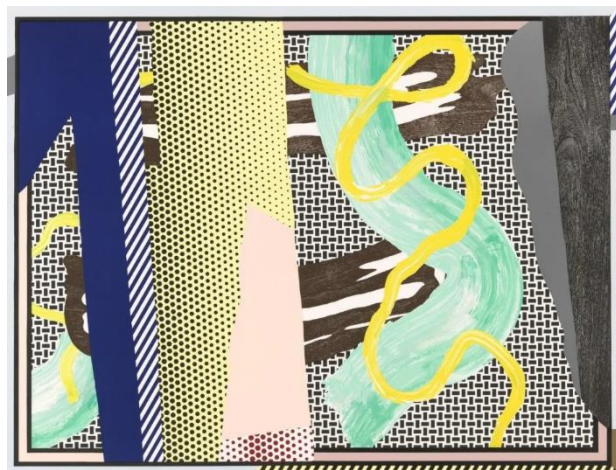

Рис. 1.10. Рой Ліхтенштейн
«Думки про пензль» 1995р.

Рис. 1.11. Енді Уорхол
«Електричний стілець» 1963 р.

Рис. 1.12. Даниель Хопфер
«Три ландскнехта», 1530р.

Рис. 1.13. Макс бекман
«Автопортрет» 1916 р.

Рис. 1.14. Джон Рафаель Сміт
«Європа» 1776 р.

Рис. 1.15. Андрій Левицький
«Оммаж, шана» 2023 р.

Рис. 1.16. Георгій Якутович
«Захар Беркут» 1972 р.

Рис. 1.17. Альберт Генрі Пейн
«краєвид Дрездена» 1850 р.

Рис. 1.18. Густав Вігеланд

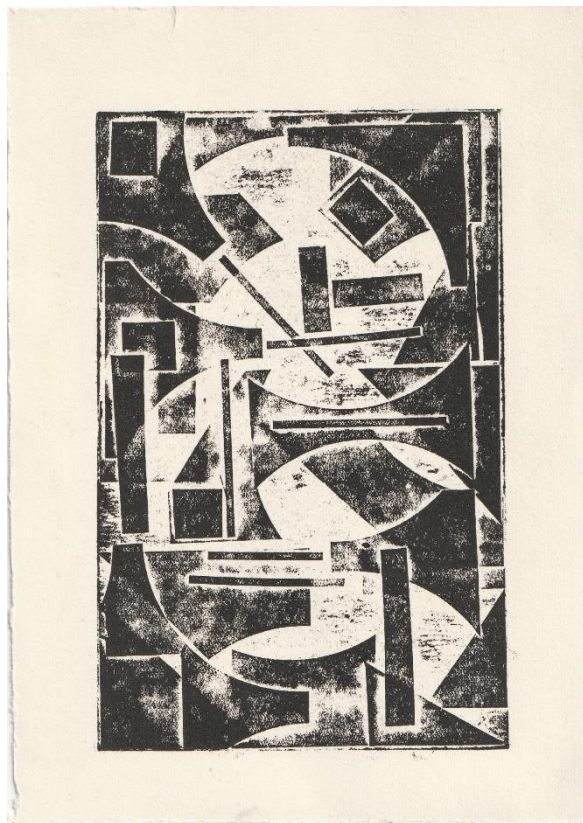

Рис. 1.19. Максим Невідомий
«Час» 2019 р.

Рис. 1.20. В. Касіян
«Гуцул з квіткою» 1923 р.

Рис. 1.21. Юган Непомук
Штриксер
«Марія та Анна з Ісусом» 1827 р.

Рис. 1.22. Джованні Бенедетто
Кастільйоне
«Чоловіча голова в арабському
вбранні» 1655 р.

Рис. 1.23. Едгар Дега
«Камін» 1876-77 р.

Рис. 1.24. Белінда Дель Песко
«Countenance» 2023 р.

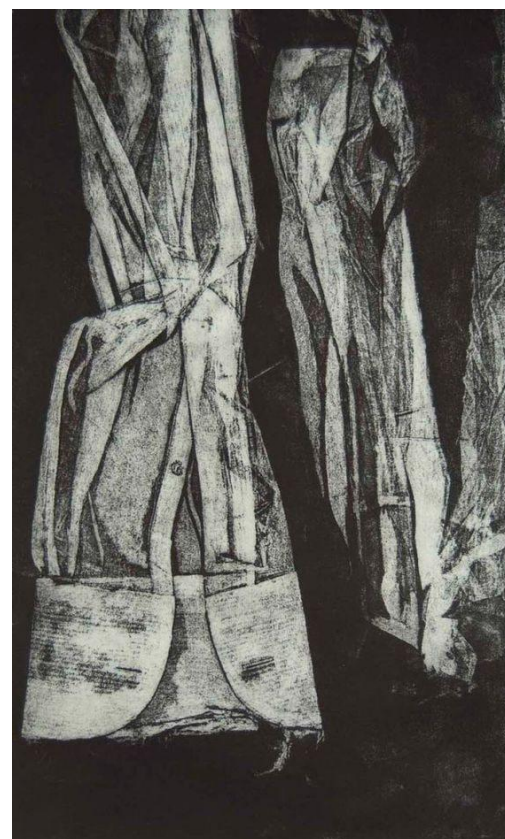

Рис. 1.25. Маєві Коультер
«Pelt 4» 2015 р.

Рис. 1.26. Ідріс Мюрфі
«Нічний вітер 2» 2010 р.

Рис. 1.27. Боббі Бо 2018 р.

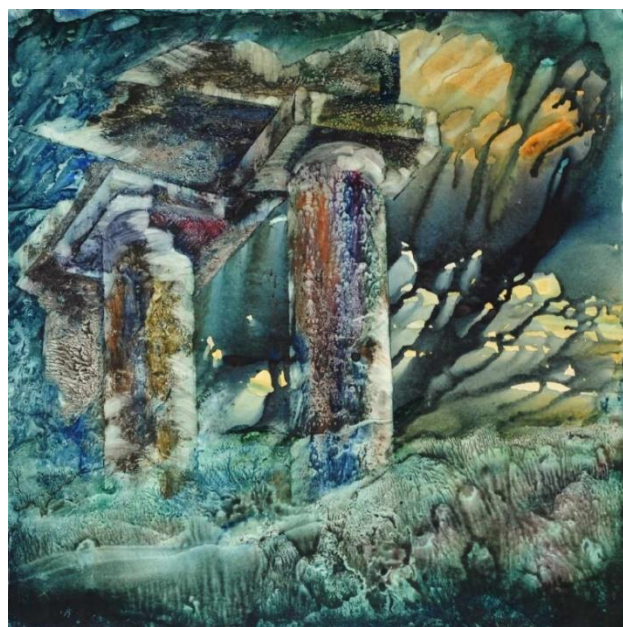

Рис. 1.28. Чуприна Володимир
«Затонулий античний дворик» 1988 р.

Рис. 1.30. Марія Маріас
«Відскок 1» 2023 р.

Рис. 1.29. Степан Карпюк
Монотипії 2021 р.

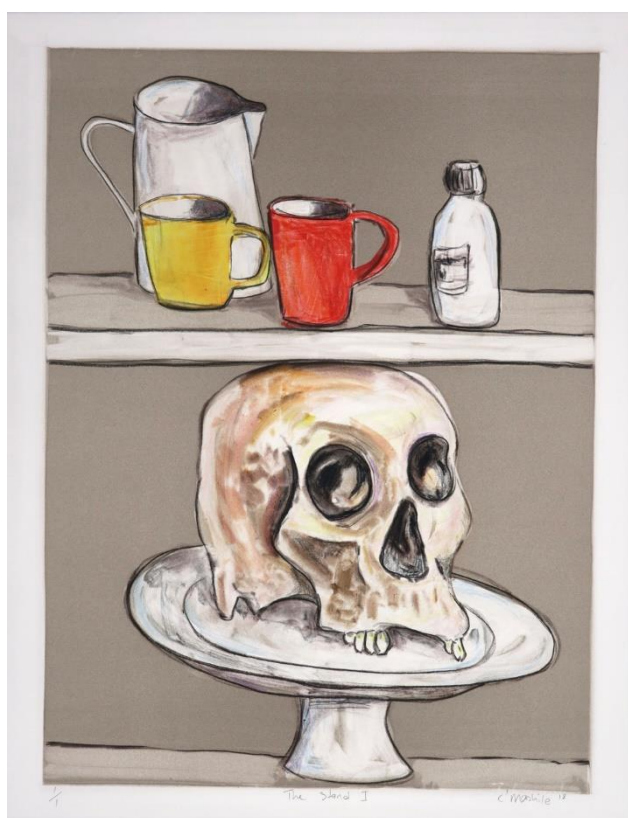

Рис. 1.31. Кольберт Машиле
«Стенд 1» 2023 р.

Рис. 1.32. Керін Деймонд
«Тканини 1» 2023 р.

Рис. 1.33. Микита Цой
«Abandoned flowers № 12» 2022 р.

Рис. 1.34. Сана Шакхмурадова
«Dying mussels, scallops and fish of the
Black Sea» 2023 р.

Рис. 1.35. Карина Синиця
«Індивідуальні страждання» 2023 р.

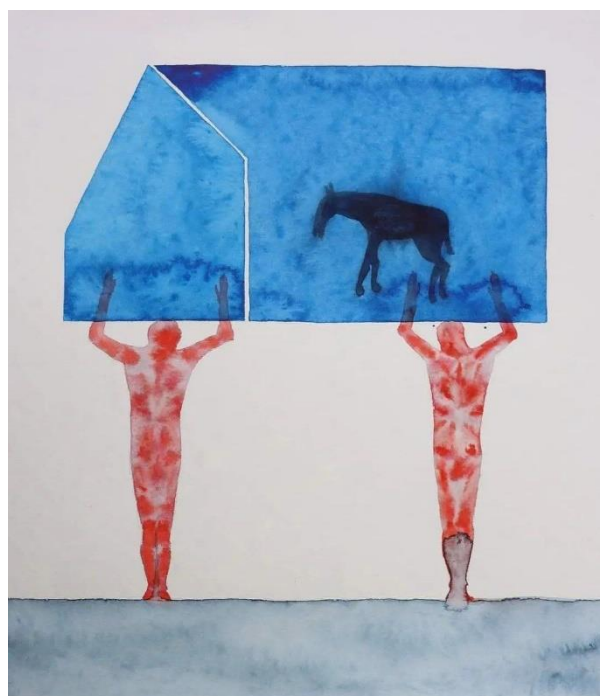

Рис. 1.36. Данило Мовчан
«Атланти тримають затоплений
будинок» 2023 р.

Рис. 1.37. Олександр Мурашко
«Карусель» 1906 р.

Рис. 1.38. Федір Кричевський
«Сім'я» 1927 р.

Рис. 1.39. Петро Левченко
«Читання за столом» 1910 р.

Рис. 1.40. Михайло Жук
«Франко»

Додаток Б

Рис. 2.1. Максим Невідомий
«1302280423»

Рис. 2.2. Максим Невідомий
«1488141123»

Рис. 2.3. Максим Невідомий
«1336280423»

Рис. 2.4. Максим Невідомий
«1316280423»

Рис. 2.5. Максим Невідомий
«1439131123»

Рис. 2.6. Максим Невідомий
«1410141123»

Рис. 2.7. Максим Невідомий
«Янгол над горизонтом»

Рис. 2.8. Максим Невідомий
Робота з серії «Війна: моя рефлексія»

Додаток В

Програма вибіркового курсу «Художньо-прикладна графіка: монотипія та її різновиди»

ПОЯНІЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вибірковий курс «Художньо-прикладна графіка: монотипія та її різновиди» створений з метою глибокого вивчення та оволодіння мистецькою технікою монотипії, а також різноманітністю стилів, пов'язаних з цією художньою формою. Програма спрямована на розвиток графічних вмінь та навичок студентів, пропонуючи їм системний підхід до вивчення та використання монотипії в творчості. Структура курсу включає в себе ознайомлення із базовими принципами монотипії, вивчення різних технік та методів виконання. Студенти отримають можливість вдосконалити свої навички у створенні унікальних графічних композицій та експериментувати із стилями, характерними для монотипії. Під час навчання студенти розвиватимуть творчість та композиційні здібності, покращуватимуть сприйняття простору та форми. Програма також акцентує на розвитку аналітичного та критичного мислення стосовно власного художнього вираження. По завершенні курсу, студенти оволодіють глибоким розумінням монотипії та зможуть застосовувати різноманітні стилі власного творчого вираження. Вони отримають не лише глибокі знання у сфері мистецтва, але й розширять свої графічні вміння та навички, готуючись до творчого самовираження в майбутньому.

Мета програми:

1. Розвиток творчих здібностей студентів за допомогою монотипії як виразного мистецького засобу.
2. Сприяння конструктивному мисленню через освоєння технік та

особливостей монотипії.

3. Розширення художнього кругозору студентів через вивчення та практичне використання монотипії.

Завдання програми:

1. Заохочення студентів до творчої діяльності, використовуючи монотипію як основний матеріал.

2. Навчання студентів різним технікам та прийомам монотипії для досягнення бажаного ефекту.

3. Організація робочого місця для ефективного використання матеріалів монотипії.

4. Створення робіт естампу відповідно технічних правил та розвиток власних творчих композицій.

5. Вивчення та дотримання правил безпеки праці та санітарно-гігієнічних вимог при роботі з монотипією.

Знання та навички студентів:

1. Історичні відомості про монотипію та її вплив на розвиток мистецтва.

2. Використання різноманітних матеріалів і інструментів для монотипії.

3. Освоєння технології роботи з монотипією та її особливостей.

4. Володіння різними техніками та прийомами монотипії.

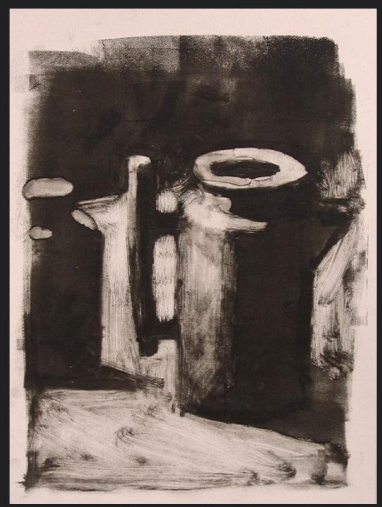
5. Організація робочого місця та дотримання правил безпеки під час роботи з монотипією.

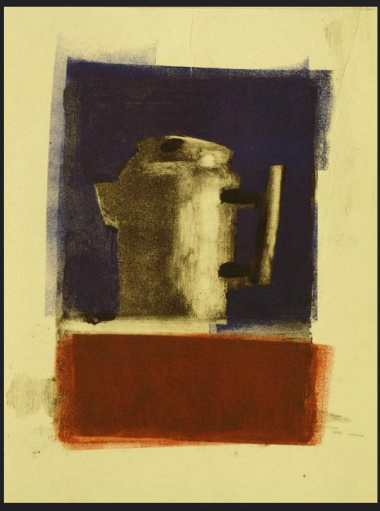

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

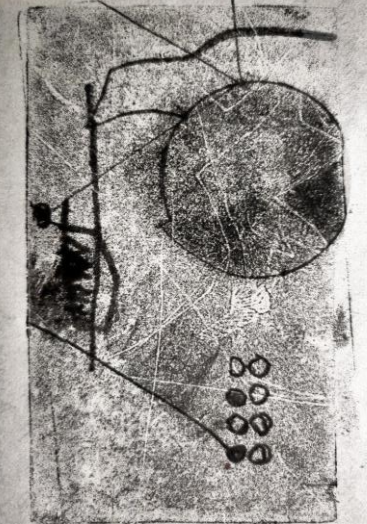

№ п/п	Розділ, тема	Кількість годин		
		Практичних	Теоретичн их	Всього
1	Ознайомлення з технікою монотипія		2	2
2	Монотипія	24	2	26
2.1	Введення в світ монотипії	4		
2.2	Експеримент з кольорами та текстурами	4		
2.3	Техніка деталізації та акцентування	4		
2.4	Техніка шарування й створення глибини	4		
2.5	Самостійна робота на основі вивченого матеріалу	8		
3	Діатипія	16	2	18
3.1	Ознайомлення з технікою діатипії	2		
3.2	Експерименти з підбором інструментів	3		
3.3	Експерименти з фактурою та глибиною	3		
3.4	Створення силуетно впізнаваних зображень	3		
3.5	Самостійна робота на основі вивченого матеріалу	5		
4	Флоротипія	16	2	18
4.1	Ознайомлення з технікою флоротипія	2		

4.2	Експерименти з фактурністю предметів для відбитку	2		
4.3	Створення образів з предметів для відбитку	2		
4.4	Створення учбової роботи «градація фактур та форм»	2		
4.5	Експерименти з відтискуванням об'єктів	2		
4.6	Самостійна робота на основі вивченого матеріалу	6		
5	Створення експозиції з робіт студентів у виставковій залі	5	2	7
	Разом	62	10	77

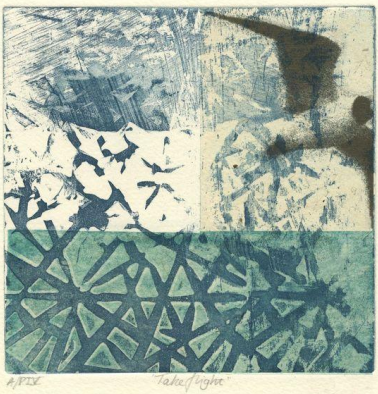

Зміст програми

№	К-сть годин	Ілюстраційний ряд	Зміст навчального матеріалу	Матеріали
2.1	4		Урок бесіда ознайомлення з технікою монотипія. Теоретична частина (2год): закони композиції, відношення великих та малих об'єктів. Засоби виразності монотипії. Технічні аспекти в роботі з матеріалами. Підбір інструментів, обладнання та матеріалів (папір, фарби)	Роботи майстрів монотипії (електронний ресурс). Каталог українських графіків

2.2	4		<p>Експеримент з кольором та текстурою. Виконання різнокольорових зображень з використанням різних кольорів та експериментів з створення текстур інструментами різних форм. Порівняння взаємодії кольору й текстури.</p>	<p>Інструменти для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідний папір.</p>
2.3	4		<p>Техніка деталізації та акцентування. Створення серії робіт з використанням різних інструментів, що відтворюють лінії та штрихи різних товщин. Серія робіт складається з графічних малюнків в яких графічна мова будується на різноманітті використання й чергування графічних елементів</p>	<p>Інструменти для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідний папір.</p>
2.4	4		<p>Техніка шарування й створення глибини. Експеримент з набору фарби на пластину валиком для естампу. Експеримент з прибирання фарби з пластини, формування образів різними інструментами.</p>	<p>Інструменти для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідний папір.</p>
2.5	8		<p>Самостійна робота на основі вивченого матеріалу. Створення твору на основі набутих вмій та навичок в процесі опанування техніки монотипії.</p>	<p>Інструменти для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідний папір.</p>

3		ДІАТИПІЯ		
3.1	2		<p>Ознайомлення з технікою діатипія. Теоретична частина (2год): закони композиції, відношення великих та малих об'єктів. Засоби виразності деотипії. Технічні аспекти в роботі з матеріалами. Підбір інструментів, обладнання та матеріалів (папір, фарби)</p>	<p>Роботи майстрів деотипії (електронний ресурс). Каталог українських графіків</p>
3.2	3		<p>Експерименти з підбору інструментів. Використання різних інструментів для пошуку відповідних графічних елементів.</p>	<p>Інструменти для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідний папір.</p>
3.3	3		<p>Експерименти з фактурою та глибиною. Створення серії робіт з використання різних інструментів для діатипії. Експерименти з імітацією рельєфу графічними засобами виразності.</p>	<p>Інструмент и для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідний папір.</p>

3.4	3		<p>Створення силуетно впізнаваних зображень. На основі експериментів з фактурою, глибиною й пошуку різних інструментів створення серії робіт з силуетно впізнаваними зображеннями.</p>	<p>Інструменти для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідний папір.</p>
3.5	5		<p>Самостіна робота на основі вивченого матеріалу. Створення твору на основі набутих вмій та навичок в процесі опанування техніки діатипія.</p>	<p>Інструмент и для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідни й папір.</p>
4	ФЛОРОТИПІЯ			
4.1	2	 <p style="font-size: small; margin-top: 5px;">1/60 霧の位相</p>	<p>Ознайомлення з технікою флоротипія. Теоретична частина (2год): закони композиції, відношення великих та малих об'єктів. Засоби виразності флоротипії. Технічні аспекти в роботі з матеріалами. Підбір інструментів, обладнання та матеріалів (папір, фарби)</p>	<p>Інструмент и для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідни й папір.</p>

4.2	2		<p>Експерименти з фактурністю предметів для відбитку. Створення серії робіт в яких зібрана різноманітність фактур, форм й текстур різних з предметів.</p>	<p>Інструменти для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідний папір.</p>
4.3	2		<p>Створення образів з предметів для відбитку. На основі засвоєного практичного й теоретичного матеріалу з минулого уроку створення образів з вже використовуваних предметів чи нових для створення образів.</p>	<p>Інструменти для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідний папір.</p>
4.4	2		<p>Створення учбової роботи «градація фактур та форм». На основі засвоєного практичного й теоретичного матеріалу з минулих уроків створення однієї роботи, що наочно демонструє градацію фактур та форм предметами флористики.</p>	<p>Інструменти для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідний папір.</p>
4.5	2		<p>Експерименти з відтисканням об'єктів. Урок для розвинення творчих вмінь та навичок для вільних творчих експериментів в пошуку свого власного стилю.</p>	<p>Інструменти для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідний папір.</p>
4.6	6		<p>Самостійна робота на основі вивченого матеріалу. Створення твору на основі набутих вмінь та навичок в процесі опанування техніки деотипія.</p>	<p>Інструменти для видтиску, валик, мастихін, фарба для естампу, олійні фарби, відповідний папір.</p>

5	5		Створення експозиції з робіт студентів у виставковій залі.	
---	---	---	---	--